

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marija Čujež

Novinarski potopis: V kraljestvu Anapurne

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marija Čujež

Mentor: doc. dr. Marko Milosavljevič

Novinarski potopis: V kraljestvu Anapurne

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Novinarski potopis: V kraljestvu Anapurne

Diplomsko delo se ukvarja z novinarskim potopisom, najprej teoretično, nato praktično. V prvem delu opredeli osnovne pojme in poda zgodovinski pregled potopisja na Slovenskem. Nadalje raziskuje umestitev potopisa v informativno ali interpretativno zvrst in njegovo uvrstitev v novinarstvo ali literaturo. Nato opredeli položaj tiskanega potopisa v sodobnih medijih in raziskuje, če tiskana različica potopisa v času prevlade avdio-vizualnih medijev sploh še sodi med sodobne žanre. Diplomsko delo odgovarja tudi na vprašanje, s čim tiskani novinarski potopis pritegne bralca, saj ni več primarno informativno besedilo. Bralca danes pritegnejo novinarjev stil pisanja, naslov, fotografije, tema potopisa in možnost miselnega potovanja. Obravnava še prisotnost ali odsotnost avtorja v besedilu in prilagoditev tiskanega potopisa sodobnim medijskim trendom. Drugi del diplomskega dela je moj novinarski potopis, ki je nastal na osnovi 16-dnevnega trekinga v Nepal, okrog gorskega masiva Anapurne in do njenega baznega tabora. Ukvarja se z izbiro teme, raziskavo in obdelavo podatkov, v konkretnem primeru novinarskega potopisa pa upošteva teoretične nastavke, ki opredeljujejo dober potopis.

Ključne besede: potopis, novinarski potopis, tiskani potopis, treking v Nepal.

Journalistic travelogue: In the kingdom of Annapurna

The thesis studies journalistic travelogue theoretically and practically. It begins with the basic definitions and historical review of travel writing in Slovenia. Furthermore it examines the classification of travel writing: Is it an informative or an interpretative text? Is it a part of journalism or a part of literature? The thesis also talks about the position of journalistic travelogue in contemporary media and examines if in the time of audio-visual media printed travelogue still belongs to contemporary genres. Afterwards it gives the answer what attracts reader's attention in journalistic travelogue; these are journalist's style of writing, a title, photographs, a theme and a possibility of mental journey. The thesis also deals with the author's involvement in the text. The second part of the thesis is my journalistic travelogue based on 16-day-long trekking in Nepal around Annapurna and further to the Annapurna Base Camp. It deals with the choice of theme, examination and processing the data while writing the travelogue, for what I used all the theoretical ground of good travel writing.

Key words: travel writing, journalistic travelogue, printed travelogue, trekking in Nepal.

KAZALO

1 UVOD	6
2 OPREDELITEV POJMA POTOPIS	8
3 ZGODOVINSKI PREGLED POTOPISJA NA SLOVENSKEM	8
4 POTOPIS IN NOVINARSKI POTOPIS	10
4.1 Značilnosti novinarskega potopisa	12
4.2 Potopis – informativna ali interpretativna zvrst?	13
4.3 Potopis med novinarstvom in literaturo	15
5 TISKANI POTOPIS V SODOBNIH MEDIJIH	17
6 S ČIM TISKANI NOVINARSKI POTOPIS PRITEGNE BRALCA?	18
6.1 Novinarjev stil pisanja	19
6.2 Naslov, ki vzbudi zanimanje	19
6.3 Fotografije	20
6.4 Tema potopisa	21
6.5 Možnost miselnega potovanja	22
7 ODSOTNOST ALI PRISOTNOST AVTORJA	22
8 IZBIRA TEME, RAZISKAVA IN OBDELAVA	24
9 V KRALJESTVU ANAPURNE	26
9.1 Pospravljanje podstrešja pod streho sveta	26
9.2 Le s katerega planeta so nosači?	27
9.3 Proti vsem s tibetanskim pridihom	28
9.4 Osupljivo, navdihujoče, toplo	29
9.5 Samovšečno ogledalo ledeniškega jezera	31
9.6 Šerpe in nosači	32
9.7 Dan D: veličina čarobnega trenutka	33
9.8 Poznaš Janeza iz Slovenije?	36
9.9 Z avtobusom v nepalske toplice	37
9.10 Stopnice – dnevna nočna mora	38
9.11 Toaletni papir, moj najboljši prijatelj	40
9.12 Zmagoviti pohod sonca	41
9.13 Prerojena nazaj v nepalsko realnost	42
10 SKLEP	44
11 LITERATURA	45

KAZALO SLIK

Slika 9. 1: Prometno-električni kaos katmandujskih ulic.....	26
Slika 9. 2: Manaslu: pogled z 840 na 8156 metrov nadmorske višine.....	27
Slika 9. 3: Nosači: drobni, a žilavi in čvrsti kot hrast	28
Slika 9. 4: Tudi na nepalskih pešpoteh vlada pravilo močnejšega.....	28
Slika 9. 5: Molilni mlinčki "pojejo" mantra Om mani padme hum	29
Slika 9. 6: Razkošje nepalske jeseni.....	29
Slika 9. 7: Domačinka usnjenea obraza žebra svoje mantre	30
Slika 9. 8: Tradicionalni nepalski dal bhat.....	30
Slika 9. 9: Otroška lica jabolčno rdijo pod višinskim soncem	31
Slika 9. 10: Veličasten greben Anapurne	31
Slika 9. 11: Niso vsi nosači Šerpe in niso vsi Šerpe nosači	32
Slika 9. 12: Zadnji koraki do Thorong Phedija	32
Slika 9. 13: Poslovilni zven sončne melodije na višini 4850 metrov.....	33
Slika 9. 14: Konji, alternativa za tiste, ki jim je zmanjkalo volje, energije ali moči	34
Slika 9. 15: Uspelo je!	34
Slika 9. 16: Ob vsej lepoti še sonce noče zatisniti oči.....	35
Slika 9. 17: Že nazaj v jeseni.....	35
Slika 9. 18: Počitek po maoistično	36
Slika 9. 19: Obe pozna Janeza iz Slovenije.....	36
Slika 9. 20: Nepalska mafija?.....	37
Slika 9. 21: "Knajpanje" v nepalskih toplicah.....	37
Slika 9. 22: Ročna mlačev	38
Slika 9. 23: Zgodnjejutranji oblaki se kodrajo v rožnate pramene.....	39
Slika 9. 24: Stopnice v moj miselni besednjak zvbijo kakšno sočnejšo.....	39
Slika 9. 25: Idlični razgled s priložnostnega himalajskega "stranišča" na prostem.....	40
Slika 9. 26: Mačapučare, nepalski Matterhorn.....	41
Slika 9. 27: Sončna rapsodija v Anapurninem amfiteatru.....	41
Slika 9. 28: Za nepalske malčke so stopnice mala malica	42
Slika 9. 29: Še v Pokhari se spogledujem z vrhovi Anapurne	43

1 UVOD

Kot se potovanje, dolgo tisoč milj, začne z enim samim korakom, se tudi diplomsko delo začne z uvodom, in potopis prav tako. Ravno potopis, novinarski potopis, je osrednja tema mojega diplomskega dela, predvsem zato, ker združuje tudi moji dve strasti: potovanja in pisanje.

V današnjih časih potuje ogromno ljudi, saj so oddaljene dežele z leti postale cenovno dostopnejše, hkrati pa se je v ljudeh prebudila želja po lastnem odkrivanju sveta, ki hkrati nudi priložnost za beg iz resničnosti in notranje popotovanje. Vse več je tudi takšnih popotnikov – ne nujno novinarjev –, ki svoja doživetja ubesedijo, fotografirajo ali posnamejo, kar jim omogoča, da jih lahko delijo praktično z vesoljnim svetom. Potopisi danes zavzemajo obširen del slovenskega medijskega prostora, tako v tiskanih medijih kot tudi na radiu in televiziji, selijo pa se tudi na medmrežje. Prebiramo jih lahko v številnih revijah in časopisih ter na spletu, prisluhnemo jim lahko prek radijskih valov ali pa nas na miselno potovanje v neznane kraje ponese gibljiva slika. Kljub prevladi avdio-vizualnih medijev bom sama preučevala novinarski potopis v tiskanih medijih, ki je – poleg potovanj, seveda! – še vedno moj najljubši način doživljanja sveta.

V svojem diplomskem delu se osredotočam na novinarski potopis v njegovi teoretični in praktični obliki. Izkazal se je za fenomen, ki vedno znova preseneča s svojo teoretično nedorečenostjo, s čimer vzbuja željo po nadaljnjem raziskovanju. Že opredelitev potopisa in novinarskega potopisa se razlikuje od teoretika do teoretika, prav tako pa kljub vsesplošni pojavnosti in uveljavljenosti potopisov ostaja teoretična zagonetka tudi umestitev potopisa, ki je ob množici nasprotujočih si mnenj teoretikov vzbudila tudi moje zanimanje: Kam torej sodi potopis – v informativno ali interpretativno zvrst? Je bližje novinarstvu ali literaturi? Nadalje bom raziskovala, če novinarski potopis v tiskanih medijih sploh še sodi v sodobne žanre, glede na to, da danes prevladujejo avdio-vizualni mediji, in se vprašala, s čim tiskani potopis, ki ob vse bolj izobraženem prebivalstvu ne opravlja več primarno informativne funkcije, pritegne bralca. Del odgovora bom skušala poiskati tudi v prisotnosti ali odsotnosti avtorja novinarskega potopisa.

Prva polovica diplomskega dela je namenjena teoretični osnovi potopisa, ki jo bom oblikovala na osnovi primarnih in sekundarnih virov: knjig z omenjeno tematiko, znanstvenih člankov,

doktorske disertacije, priročnikov ... Komparativna metoda mi bo v pomoč pri umestitvi potopisa v informativno ali interpretativno zvrst in njegovi uvrstitvi v novinarstvo ali literaturo. Z analizo relevantne literature bom skušala izvedeti, ali novinarski potopis v tiskanih medijih v času prevlade radia in televizije sploh še sodi v sodobne žanre in kako se prilagaja na nove medijske čase, pri čemer mi bodo pomagale lastne delovne izkušnje v spletnem mediju. Analizirala bom tudi, s čim tiskani potopis, ki je izgubil svojo primarno informativno funkcijo, pritegne bralca, in za konec pod drobnogled vzela vpletenost avtorja potopisa v samo besedilo. Vse te ugotovitve bom aplicirala na lastni primer.

V drugem delu bom namreč novinarski potopis iz teorije prelila v prakso. Svoja spoznanja in doživetja s 16-dnevnega trekinga v Nepalju bom ubesedila v obliki novinarskega potopisa, ki ga bom opremila še s fotografijami s potovanja. S tem bom postavila piko na i teoretičnim nastavkom diplomskega dela, saj bom pri pisanju potopisa uporabila tudi trike za pritegnitev zanimanja bralca, hkrati pa se na lastnem primeru odločila za največjo mogočo vpletenost pisca v besedilo. Za nameček bom še na lastni izkušnji objave novinarskega potopisa v spletnem mediju pokazala način prilagoditve tiskanega potopisa sodobnim medijskim trendom.

2 OPREDELITEV POJMA POTOPIS

Beseda potopis že sama namiguje k izvoru svojega imena: pot in opis; torej predstavlja opis poti. Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000) razloži potopis kot popis potovanja z osebnimi vtisi, doživetji pisca.

Leksikon Cankarjeve založbe Literatura (1977, 187) je že nekoliko natančnejši pri definiciji potopisa, ki se kot literarna zvrst pojavlja »včasih kot element znotraj drugih lit. zvrsti (epa, romana), še pogosteje kot polliterarna zvrst, blizu znanstvenemu, reportažnemu, dokumentarnemu spisju ...«.

3 ZGODOVINSKI PREGLED POTOPISJA NA SLOVENSKEM

Po mnenju Andrijana Laha (1999) se je slovensko potopisje začelo vzporedno s slovensko pripovedno prozo v drugi polovici 19. stoletja. Takrat sta sočasno nastopili in se nadalje razvijali obe smeri potopisja, ki ju Lah opredeli kot pretežno leposlovno-esejistično smer (npr. Levstik: Popotovanje iz Litije do Čateža, 1858) in pretežno časnikarsko, poučno-informativno smer (npr. Verne: Potovanje v sveto deželo v letu 1857, 1859). V prvi smeri bi lahko prepoznali literarni, v drugi pa novinarski potopis.

Lah (1999, 195–196) loči štiri obdobja slovenskega potopisja:

1. čas Avstrije oziroma Avstro-Ogrske (1850–1918);
2. čas Države SHS oziroma prve Jugoslavije (1918–1941): v tem obdobju slovenski potopisci prodirajo v svet. Pojavi se ameriška tematika, dobimo turistične ladijske potopise in nadaljuje se palestinska smer;
3. čas druge Jugoslavije (1945–1991): začne se s slovensko in z evropsko usmeritvijo Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca. V ospredju pozornosti so ZDA, Afrika in Azija. Količinsko se slovensko potopisje razmahne v 60. letih 20. stoletja, dokaj plodna so tudi 80. leta;
4. obdobje samostojne Slovenije (od 1991): poveča se število potopiscev in potopisov, naši potopisci obplujejo svet, odidejo v Tibet, Oceanijo, na Antarktiko ...

Zmago Šmitek (1988) se ne strinja z Lahom, da se je potopisje na Slovenskem začelo šele v drugi polovici 19. stoletja, ampak dokazuje, da korenine slovenskega potopisa izvirajo iz srednjega veka. Srednjeveški popotni priročniki so po njegovo namreč predhodniki potopisne literature. Poglejmo Šmitkov (1988, 381–391) razvoj slovenskega potopisa.

Pojav »pravega potopisa« (v literarno-zgodovinskem smislu) na Slovenskem sega v prvo polovico 16. stoletja, ko so bili natisnjeni popotni zapisi Benedikta Kuripečiča in Žige Herbersteina. Teh začetkov ne ocenjuje kot nespretnih, saj so celo v evropskih razsežnostih obdržali zelo pomembno mesto.

Čeprav je bilo 16. stoletje zlato obdobje geografskih odkritij, ni prineslo nobene posebne razširjenosti potopisa na Slovenskem, saj so pozornost in duhovno energijo prebivalstva pritegovali domači dogodki: boji s Turki, kmečki upori ...

Že v 17. stoletju je potopisna literatura postala dosegljivo in priljubljeno čtivo tudi na Slovenskem, predvsem med meščanstvom, kar dokazuje katalog ljubljanskega knjigarnarja Janeza Krstnika Mayra iz leta 1678. Takrat se je namreč močno povečal družbeni ugled izobrazbe in prav potovanja so bila poleg knjig in šolstva glavni vir vzgoje in izobraževanja plemiških in meščanskih sinov. Na poti so si pomagali s potovalnimi priročniki z opisi in s sezname naravnih in kulturnih znamenitosti. Med obvezno opremo je sodil tudi dnevnik, kamor si je popotnik sproti zapisoval vtise, ponavadi tajno, nato pa jih prepisal še v »glavno knjigo«, kjer so bili podatki urejeni tematsko, ne kronološko. Omenjena metoda zapisovanja je bila značilna tudi za slovenske popotnike s konca 17. in z začetka 18. stoletja, npr. za Janeza Vajkarda Valvasorja in Sebastiana Gottfrieda Wiederkehr–Wiederspacha, ki sta že bila znanilca nove dobe.

V 18. stoletju je bil opazen porast specializiranih znanstvenih odprav v zunajevropske dežele. V drugi polovici tega stoletja so potovanja poleg znanstvenega dobila še drug namen. Osnovni cilj potovanja ni bil doseči neki vnaprej določen kraj, ampak je bilo pomembnejše potovanje samo kot romantično hrepenenje po nedosegljivem, beg iz stvarnosti, nostalgično iskanje preteklosti in nepokvarjene narave. Ob tem ponotranjenem odnosu do okolja je izgubilo pomen kopičenje geografskih, statističnih in podobnih podatkov. Tako občutena potovanja so bila priljubljena še vse do konca 19. stoletja.

Od petdesetih do sedemdesetih let 19. stoletja je potopis na Slovenskem doživel pravi razmah. Posebej priljubljeni in razširjeni so bili časopisni podlistki in reportaže, izvirni ali prevedeni. Težnja po kritičnosti, aktualnosti in zabavnosti je rodila tudi politični in satirični potopis, pojavila sta se tudi fantastični in izseljenski potopis. Leta 1858 je v Slovenskem glasniku izšlo Levstikovo Popotovanje iz Litije do Čateža, ki velja za slovenski prvi leposlovno pomemben potopis. V ospredju pa ni potovanje, ampak razmišljanje o slovenskih narodnih in literarnih težavah, saj je Levstik s tem potopisom spisal kulturno-politični program (Lah 1999, 19). Ob koncu 19. stoletja pa se je zaradi razvoja prometnih zvez in zmanjšanja stroškov potovanj potopis tudi tematsko obogatil; Slovenci smo takrat dobili prve vojaške in mornarske potopisne črtice. Ponoven razcvet je doživelo tudi romanje v Sveto deželo, s čimer Slovenci dobimo prvi potopis, napisan v izvorniku v slovenskem jeziku, in sicer Potovanje po Izhodnem ali po Jutrovih deželah v letu 1857, ki ga je napisal Mihael Verne. Še vedno je bil prisoten versko-propagandni namen, značilen za potopisje slovenskih misijonarjev. Nekateri slovenski vidnejši pripovedniki – Josip Stritar, Fran Levec, Fran Erjavec – pa so v 19. stoletju ironizirali poplavo potopisov in kritizirali njihove pomanjkljivosti: dolgočasnost, plehkost, pretirano poučnost in moraliziranje, pretirano čustvenost ...

Ob kritičnih pripombah omenjenih avtorjev in njihovih lastnih potopisnih poskusih se je uveljavil način pripovedovanja, ki se je odrekel suhoparni deskriptivnosti in se posvetil upodabljanju človeka v njegovem življenjskem okolju. Pisanje je postalo prepričljivejše in živahnejše, bolj doživeto in sočno. Opazen je bil odmik od poučnosti in moraliziranja k poglobitvi v notranjost osebnega doživetja. Za razvojno pot slovenskega potopisa v 20. stoletju je bila tako značilna usmeritev v osebno izpovednost in fabulativno-fiktivno barvitost, potopisno ustvarjalnost pa sta spodbujala zlasti narodnospoznavni in socialnopolitični nagib. V najnovejšem času dobiva potovanje še nove filozofske razsežnosti, ki jih nekateri avtorji opisujejo kot intenzivno ponotranjeno doživljanje bivanja kot minljivosti.

4 POTOPIS IN NOVINARSKI POTOPIS

Andrijan Lah poda osnovno definicijo potopisa: »Po naši opredelitvi je potopis polliterarna (ali bolj časnikarska ali bolj leposlovna) prozna zvrst različne dolžine (od krajšega članka do obsežne knjige). V njem avtor (= popotnik = potopisec), ki se svobodno, prostovoljno odloča

za pot(ovanje), subjektivno prikazuje objektivno pot in se ji bistveno ali vsaj pretežno posveča« (Lah 1999, 10).

Matjaž Kmecl (1995, 299) uvršča v potopis »najrazličnejše vrste besedil, ki so po snovi (poučna) poročila o potovanjih«. Potopis nadalje deli na praktični potopis kot napotek potniku in leposlovni potopis, v katerem je bolj kot praktični napotki pomembno nepraktično literarno sporočilo, mimezis geografsko in časovno sicer določljivih ljudi, pokrajin, navad, dogajanj ipd.

»Potopis sestavljajo opis narave in krajev neke države, opis ljudi in načina njihovega življenja, opis piščevega dogajanja v tej deželi in razmišljanja avtorja na osnovi vsega tega,« potopis preprosto opredeli Dragišta Živković (Živković v Slavković 1988, 516).

Manca Košir (1988, 80) uvršča potopis v informativno zvrst in ga opredeli kot »reportažni žanr s svojstvenim predmetom: opisuje kraje, ljudi, običaje in doživlja popotnika, ki je hkrati reporter«.

»O novinarskem potopisu govorimo, ko novinar pričakuje ali ve, da se bodo v neki deželi zgodili (ali so se že zgodili) dogodki, zanimivi za objavo v njegovem časopisu. Književni potopisi nastajajo brez podobnih načrtov, spontano in zaradi notranje potrebe avtorja, da predstavi vse, kar je doživel na potovanju« (Slavković 1988, 518). Druge literarne zvrsti imajo zgodbo, ki nastane na osnovi avtorjeve ideje, potopis pa mora biti resničen zapis o poti in dogodkih, ki so se zgodili na poti. Ravno zaradi tega resničnostnega pristopa se uvršča v novinarstvo. Sicer pa avtor poudarja, da se elementi literarnega potopisa prepletajo z elementi novinarskega in tudi znanstvenega potopisa, tako da je včasih težko začrtati jasno ločnico med literaturo in novinarstvom (Slavković 1988, 517–518).

Slavković (1988, 518) v nadaljevanju predstavi svojo teorijo potopisne reportaže: »Nekatera dela s svojimi značilnostmi spominjajo na potopis, a v določenih lastnostih ne spadajo v to kategorijo, saj so bližje reportaži. Takšna besedila vsebujejo vse lastnosti reportaže, od potopisa pa vzamejo povezavo med dejstvi na potovanjih in avtorjem, ki jih na svoj način opiše. Ta vrsta besedil je potopisna reportaža.«

Njegova opredelitev se precej razlikuje od definicije Radimira Životića: »O potopisu govorimo, kadar imamo strokoven opis videnega in doživetega, podan v suhoparnem, znanstvenem slogu, kadar pa je videno in doživeto predstavljeno kot dragocena izkušnja, izražena v literarnem slogu, govorimo o reportaži, točneje, potopisni reportaži« (Životić v Slavković 1988, 518).

Iz vseh navedenih opredelitev potopisa je jasno vidno, da enotna definicija potopisa ne obstaja, so si pa avtorji enotni v tem, da je potopis opis krajev, ljudi, običajev, kulture, lastnih doživetij, skratka vsega, kar pisec doživi na nekem potovanju. Lah (1999, 10) še omenja, da za potopis ni pomembna dolžina poti (naj bo to od Litije do Čateža ali okoli sveta) niti način potovanja (peš ali z različnimi prevoznimi sredstvi, po kopnem ali po vodi ...), ampak različni nagibi za potovanje, ki so skoraj pri vsakem avtorju različni: od pustolovskih do zabavnih, od verskih do političnih, od službenih do spoznavnih ...

4.1 Značilnosti novinarskega potopisa

Ne glede na to, kje bo novinarski potopis objavljen, ga potopisec oblikuje na osnovi trojice načel, ki jih Don George označi kot značilnosti dobrega potopisa:

1. najpomembnejši je kraj, o katerem potopis pripoveduje: uspešne potopisne zgodbe oživijo določen kraj z uporabo kombinacije dejstev in živahnih opisov podrobnosti in anekdot, značajev in dialogov;
2. oblikovan je kot dobra kratka zgodba, z jasnim začetkom, jedrom in zaključkom;
3. sestavljen je iz uvoda, jedra in zaključka: uvod pritegne bralca, v jedru se razvije zgodba, ki se odvija skozi avtorjeve izkušnje, zaključek pa konča zgodbo (Don George (2005, 65).

Don George izpostavi tudi pomen uporabe sredstev in načel, ki poživljajo zgodbo. To so:

1. dialog: zgodbo slušno poživi, jo počloveči in približa bralcu in včasih skozi usta govornika v potopis vnese kritične informacije;
2. osebe: ustvarjajo most med zgodbo in bralcem in so najučinkovitejši element potopisa, s katerim avtor razlaga kulturno ozadje;
3. podrobnosti in anekdote: podrobnosti so osnova dobrega opisa, saj nosijo veliko pomena in utelešajo najpomembnejše značilnosti, ki jih želi potopisec predstaviti.

Anekdote pa so razširjena oblika podrobnosti, ki jih mora avtor izbrati na osnovi tega, ali vodijo k bistvu potopisa;

4. natančnost: v obliki podrobnosti zaznavanja in opisovanja, vse na osnovi avtorjevega doživetja;
5. uporaba vseh čutov: med potovanjem doživljamo svet z vsemi čutili, zato naj tudi v potopisu nastopajo vid, vonj, sluh, tip in okus;
6. prikaz namesto govorjenja: avtor naj se ne izogiba podajanju dejstev o čustvih, ampak jih naj pokaže – z opisom doživetja;
7. izogibanje klišejem: izogibanje prežvečenim frazam in ustvarjanje novih, svežih opisov (Don George 2005, 73–76).

Barry Turner (Turner v Potočar 2006, 32–33) pa kot predpogoje za pisanje novinarskih potopisov našteje naslednje:

1. pisec mora spregledati očitno in iskati nenavadno, eksotično;
2. vprašati se mora, ali je dovolj kvalificiran (dobrodošlo je na primer poznavanje geografije in tujih jezikov);
3. seznanjen mora biti s krajem, kamor odhaja.

4.2 Potopis – informativna ali interpretativna zvrst?

Manca Košir (1988, 79–80) uvrsti celotno reportažo vrsto, v kateri združuje klasično reportažo, reportersko zgodbo in potopis, v informativno zvrst, kamor po njeni opredelitvi spadajo še vestičarska, poročevalska in pogovorna vrsta.

Reportaža je vrsta novinarskega sporočanja informativne zvrsti; uporablja stanje, situacije, ki so posledice nepredvidljivih in ne nepredvidljivih dramatičnih dogodkov z več prvinami tako, da s pomočjo avtentične pripovedi in opisa atmosfere, ljudi in odnosov z literarnimi sredstvi ukine distanco med naslovnikom ter krajem in časom dogajanja. Reportaža je zapleteno strukturirana in upovedena v trodelni shemi, ki ima za glavo uvod z ekspozičijo, jedro z zapletom, vrhom in razpletom in zaključek, s katerim se pokaže poanta. Avtor je v tekstu nevtralen v vrednotnem smislu, in izrazito prisoten z originalnim stilom in uporabo posebnih, zaznamovanih jezikovnih sredstev.

Koširjeva se strinja, da je uvrstitev reportaže težavna, a se po pregledu značilne forme in snovi odloči, da je osnovna dominantna reportaže v tem, da naslovnika informira. Njen predmet upovedovanja je del resničnosti, temelji na resničnosti vsebini in poudarja fakticiteto novinarskega besedila (Košir 1988, 77).

Tudi sama se zaveda osebne note reportaže, a jo kljub temu uvršča v informativno zvrst. Svojo odločitev utemelji z naslednjimi besedami: »Reportaža poudarja osebni način obravnave, zelo je osebno obarvana. In vendar smo jo uvrstili med informativne zvrsti. Zakaj? Zato ker njen namen ni komentirati, vrednotiti, pojasnjevati dogodkov in pojavov, ampak te opisati tako spretno, da postanejo komentar sami po sebi« (Košir 1987, 40).

Podobnosti in razlike reportaže od preostalih predstavnikov informativne zvrsti pa Manca Košir (1987, 41) opredeli tako: »Rekli smo, da je reportaža vrsta informativne zvrsti, zato naj bi upoštevali njene zakonitosti: pisati o novem, pomembnem za čim širši krog bralcev. Od drugih sorodnikov iz informativne zvrsti pa se razlikuje po tem, da ji ni treba tako hitro slediti dogodkom, kot morata to npr. vest in poročilo. Reportaža ni nujno tudi ažurna, zato jo lahko uredništva zadržujejo v svojih predalih, saj se z njeno objavo večkrat ne mudi.«

Dušan Slavković z razliko od Koširjeve uvršča reportažo v interpretativno zvrst, potopis pa je tudi po njegovi klasifikaciji podvrsta reportaže. »Skupna lastnost reportaže, potopisa in feljtona pa je ta, da avtor na osnovi resničnih dogodkov z dokumentarnim in s pesniškim pristopom ustvarjalno ubesedi svoje videnje sveta, pri čemer si pomaga s posebnimi literarnimi sredstvi« (Slavković 1988, 442).

Poglejmo še, kako Koširjeva razmeji informativno in interpretativno zvrst. Informativno torej sestavljajo novinarski prispevki, ki se kažejo kot objektivna sporočila, v katerih je avtor s svojimi mnenji od predmeta distanciran in odsoten. Nasprotno pa se prispevki interpretativne zvrsti v besedilih kažejo kot subjektivna sporočila, avtorji pristopajo k obravnavanemu predmetu angažirano in so s svojimi mnenji prisotni v besedilu (Košir 1988, 63).

Ravno avtorjeva subjektivnost je tisto, kar ustvari unikatni potopis. Na osnovi iste poti in istih podatkov bi dva različna pisca ustvarila povsem različna potopisa, zato se lahko strinjamo s Šmitkom (1988, 377), ki zapiše, da potopis subjektivno prikazuje objektivno pot, hkrati pa doda, da je ravno zaradi dokumentarnosti in načrtnosti tovrstnega opisovanja potopis značilni predstavnik didaktične ali informativno-poučne literature, kjer lahko spet govorimo o njegovem informativnem poslanstvu.

Evald Flisar (1979, 25) prav tako svoje potopisanje v 70. letih 20. stoletja uvršča v »zvrst impresionistično-informativnega pisanja«, ki je zanj neločljivo povezano z možnostjo komunikacije z bralcem. Svoje pisanje opredeljuje kot doživljajsko-kulturno-etnografsko informativno, hkrati pa se izkaže za »nenehno tuhtajočega premišljevalca o vidnih in skritih zadevah človeške usode« (Lah 1999, 159), tako da so njegova potopisna besedila tako informativna kot interpretativna.

Danes, ko so informacije tako lahko dostopne in je izobraženost na takšnem nivoju, da praktično že vsak o nečem nekaj ve, za nameček pa so se stroški potovanja tako zmanjšali, da pravzaprav že večina ljudi potuje, potopisno novinarstvo zgolj informativne narave ne bi zadovoljilo bralcev. Že iz samega zgodovinskega pregleda potopisja na Slovenskem je razvidno, kako je potopis s stoletji izgubljal svojo informativno funkcijo, na osnovi katere je pravzaprav nastal. Šmitek že konec 19. stoletja opaza opazen odmik od poučnosti in moraliziranja k poglobitvi v notranjost osebnega doživetja. Informacije zgodovinskega in zemljepisnega značaja so bile že takrat uporabljene gospodarno in niso bile več same sebi namen, ampak vse bolj podrejene pripovedi. To je torej pomenilo vzpon interpretativne funkcije potopisa (Šmitek 1988, 390).

4.3 Potopis med novinarstvom in literaturo

Številni teoretiki se znajdejo v dilemi, kam uvrstiti potopis – ali v novinarstvo ali v literaturo. Andrijan Lah (Lah v Šmitek 2002, 188) govori o potopisu kot o polliterarni oziroma hibridni prozni zvrsti: »Potopis je hibridna literarna zvrst na meji leposlovja in novinarsko-dokumentarnega pisanja.«

Tudi Silva Trdina (Trdina v Lah 1999, 9) uvršča potopis na mejno področje med leposlovjem in informativno-poučnim pisanjem, ki ga lahko razumemo kot novinarsko pisanje. »Potopis imenujemo poročilo o potovanju. Opisuje pokrajine in njihove prebivalce, podaja kulturno sliko kraja ter kaže tamkajšnje ljudske običaje in dogodke tako, da vzbuja v bralcu občutek, kakor da sam potuje po opisovanih deželah. Dober potopis ne sme biti samo poučen, ampak vselej tudi zabaven in zanimiv.«

Manca Košir (1987, 38) potegne ločnico med novinarstvom in literaturo na osnovi lastnosti, ki opredeljujejo novinarsko reportažo, niso pa nujne za leposlovje :

Govorili bomo o novinarski reportaži, zato brž povejmo, kaj mora v njej biti, kar leposlovju ni potrebno. Govoriti mora o resničnih dogodkih, o resničnih ljudeh, bralci morajo prepoznati čas, kraj in nosilce dogajanja, kot pač v vseh novinarskih sporočilih. Za reportažo ni potrebno, da čim hitreje reagira na dogodke kot vest in poročilo, mora pa opravljati nalogo svojih sestra: govoriti mora o aktualnih družbenih zadevah. Tudi reportaža naj sloni na novici in naj ima informacijsko vrednost.

Tako književnost kot novinarstvo si delita upodabljanje potovanja na estetsko učinkovit in človeško pomemben način, a pri novinarstvu prednjači resnicoljubnost, ki v leposlovju ni nujna. Od novinarja se torej pričakuje, da bo svoj potopis napisal na osnovi resničnosti vsebine, na dejstvih, ki jih je spoznal med potjo, vse pa bo začinil s svojimi doživetji in z lastnim pogledom na ta dejstva, saj ima kot novinar možnost interpretacije dogodkov. Novinarski potopis mora biti torej resnicoljuben opis novinarjevega potovanja.

Nadaljnje raziskovanje, kje in kako – če je to sploh mogoče – razmejiti novinarstvo in literaturo, pripelje do pojma literarno novinarstvo, pri katerem že ime napeljuje na idejo o mešanju literature in novinarstva. Literarno novinarstvo se je najbolj razširilo v Združenih državah Amerike, kjer je višek doseglo v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja. V svoji doktorski disertaciji z naslovom *Novi žurnalizem Toma Wolfa v ZDA in Sloveniji* ga je pod drobnogled vzela Sonja Merljak (2004, 6), ki literarno novinarstvo umešča »na presečišče med literaturo in novinarstvo«. Pri njej najdemo nekaj lastnosti literarnega novinarstva, ki navsezadnje odsevajo tudi značilnosti novinarskega potopisa, v svojem diplomskem delu pa jih je izluščila Barbara Potočar (2006, 29–30):

1. literarno novinarstvo razkriva človekov vsakdanjik in ne le izrednih dogodkov;
2. jezik novih žurnalistov je subjektiven, odkritosrčen, duhovit, neformalen, ironičen, intimen in zaupljiv. Literarno novinarstvo zaznamuje prav novinarjeva osebnost;
3. literarni novinarji pišejo o resničnih dogodkih, ki so jim bili sami priča, ki so jih razbrali iz dokumentov in iz pogovorov z viri;
4. v literarnem novinarstvu novinar prizna, da je subjektiven in da poroča, kot sam vidi;
5. literarni novinarji skozi dogodke, ki so se zgodili neki osebi, pripovedujejo o ljudeh in življenju. Ti dogodki morda niso novost, a imajo veliko opraviti z načinom življenja v nekem obdobju;
6. v literarnem novinarstvu je pomemben avtorjev glas, ki je njegov podpis. Pečat, ki ga pusti na besedilu, odraža njegovo osebnost, razmišljanje in znanje, bralec pa lahko že iz načina pisanja prepozna avtorja.

Potopis torej najdemo znotraj obeh področij, enkrat novinarskega, drugič literarnega. Ena izmed mogočih delitev je tudi na osnovi dolžine. Novinarski potopis bi lahko opredelili kot potopis, ki je objavljen v tiskanih medijih, literarni pa je izdan v knjižni obliki. Vsaj tako je mogoče sklepati iz razlage Philipa Gerarda, ki razlikuje med leposlovjem in stvarnim pisanjem, ki ga deli glede na dolžino; in sicer loči potopisni novinarski prispevek, literarni potopis in turistični vodnik. Med daljše zvrsti sodijo besedila, daljša od 100 strani oz. 25.000 besed, ki navadno izidejo v knjižni obliki. Med krajše zvrsti pa Gerard uvršča besedila dolžine od 2 do 24 strani oz. od 500 do 6000 besed, ki so namenjena objavi v časopisih in revijah. Poleg članka, portreta, eseja, recenzije, avtobiografije ... najdemo v tej zvrsti tudi potopis, potemtakem novinarski potopis, »obširno kategorijo, ki se razteza od golega opisovanja nekega kraja z namenom vzbuditi zanimanje potencialnih turistov do razmišljujočega pisanja, ki uporablja podrobnosti realnega popotovanja za prikaz notranjega doživljanja« (Gerard 1996, 103). Po Gerardu obstaja še vmesna zvrst – besedila, dolga okrog 40 strani oz. 10.000 besed; ta besedila so običajno objavljena v nadaljevanjih (Gerard 1996, 92–108).

Podobno tudi Morag Campbell loči med potopisnim novinarjem, ki dela za časopis ali revijo kot urednik, dopisnik ali svobodni novinar in ustvarja krajše novinarske potopise, in avtorjem knjižnih potopisov, ki navadno ni novinar, ampak književnik (Campbell 1989, 41).

5 TISKANI POTOPIS V SODOBNIH MEDIJIH

V času prevlade in večinske priljubljenosti avdio-vizualnih medijev se pojavi vprašanje, ali potopis v tiskanih medijih sploh še sodi v sodobne žanre. O treh pojavnih oblikah potopisa – tiskani, radijski in televizijski – se razpiše Dušan Slavković (1988, 540), ki televizijski potopis celo postavi na piedestal potopisa sedanjosti.

Med tiskanim potopisom in potopisom, objavljenim na radiu ali televiziji, v bistvu ni druge razen formalne razlike. V vseh treh medijih namreč potopis označuje subjektivni odnos do življenjskih dejstev, ljudi in narave, videnih v času potovanja. Razlike v teh oblikah novinarskega izražanja se pojavljajo kot posledica tehnike in tehničnih pripomočkov, ki jih uporabljajo na radiu in televiziji. Zahvaljujoč sliki, pogosto barvni sliki, je televizijski potopis še posebej privlačen in lahko rečemo, da je postal potopis naših dni.

Slavković v nadaljevanju opredeli značilnosti posameznih potopisnih oblik. Pri radijskem in tiskanem potopisu je besedilo enako pomembno, vendar se lahko to na radiu prilagodi na dva

načina: (1) z vstavljanjem magnetofonskih zapisov govora ljudi iz posameznih krajev in s tradicionalno glasbo tega kraja, s čimer se povečata avtentičnost in dokumentarnost, oddajanje pa pridobi na hitrosti dogajanja in raznovrstnosti, ali (2) z vstavljanjem ustrezne glasbe iz studia, s čimer se poslušalcem olajša razumevanje besedila (prav tam).

Za televizijski potopis pa sta po Slavkoviću značilna dva elementa: slika in glas. Magično moč daje tej vrsti potopisa ravno slika, ki daje poseben vtis, kot da sami vidimo tisto, kar je posnela kamera, kot da sami odkrivamo lepote pokrajine ... skratka, kot da sami potujemo, gledamo, uživamo in bogatimo svoj spoznavni svet z novimi kraji, ljudmi in stvarmi. Neposrednost in doživeta predstavitev nam omogočata, da lahko iz udobnega fotelja prekrižarimo, tako duhovno kot vidno, vse svetovne poldnevnik in da se lahko med počivanjem učimo (Slavković 1988, 541).

Dilemo, ali tiskani potopis še spada v sodobne žanre, reši množica revij in časopisov, ki objavljajo potopise. Na slovenskem medijskem področju obstaja vrsta potopisno specializiranih revij, kot so Svet in ljudje, National Geographic, Gea in Horizont, sicer pa tudi številne druge revije, časopisi in njihove priloge redno objavljajo potopise; naj jih naštejemo le nekaj: Polet, Jana, Ona, Trip, Nedelo, Nedeljski dnevnik ... Omeniti je treba, da lahko danes potopise najdemo že skoraj v vsaki reviji in v številnih časopisih, kar seveda vpliva tudi na njihovo kakovost.

Sicer pa se je tudi tiskani potopis prilagodil sodobnim medijem in iz revij in časopisov prestopil na medmrežje. Spletna portala MMC RTV Slovenije z rubriko Ture avanture in SiOL z rubriko Potovanja dnevno ponujata novinarske potopise in reportaže, ki so zaradi spletne objave dostopnejši bralcem, hkrati pa zaradi prostorske neomejenosti avtorju dopuščajo več manevrskega prostora in možnost objave večjega števila fotografij. Ob tem ne smemo pozabiti niti na bloge, ki so prava zakladnica potopisov.

6 S ČIM TISKANI NOVINARSKI POTOPIS PRITEGNE BRALCA?

Ob kopici novinarskopotopisnega tiska, ki uspešno konkurira vsem avdio-vizualnim potopisnim tekmečem, se pojavi vprašanje, kaj bralca pritegne k tiskanemu potopisu, ki nima več primarno informativne funkcije. Med vabe za bralca lahko uvrstimo novinarjev stil

pisanja, izviren naslov, ki vzbudi zanimanje, fotografije, temo potopisa in možnost domišljjskega potovanja ob prebranem.

6.1 Novinarjev stil pisanja

Novinarski potopis pritegne z imenom avtorja, ki si je svoj ugled zgradil na osnovi svojega stila pisanja, ki predstavlja način jezikovnega izražanja. Čim bolj je ta edinstven in poseben, večjo prepoznavnost bo prinesel potopiscu. Koširjeva (1988, 79), ki potopis uvršča v reportažno vrsto, izpostavlja pomembnost stila, ki ga celo označi kot delo.

Dramo dela dramaturgija, dramatična struktura. Zato mora reporter obvladati vse veščine, ki omogočajo tako podjetje: izbor tematike, dialog, mnoga jezikovna sredstva, značilna za literaturo, montažo podob, ekspozicijo, zaplet, vrh in razplet itd. Če za kakšno novinarsko vrsto velja, potem velja za reportažno: stil je delo. Kajti vse povedano mora reporter storiti na svojstven, sebi lasten način, originalno, neponovljivo, enkratno. Pisanje reportaže ni avtomatizirano, šablonizirano (čeprav ima vsak avtor svojo strukturo) delanje, ampak je ustvarjanje.

Tudi Slavković (1988, 532) v svojem pregledu dela srbskih potopiscev omenja stil kot eno najpomembnejših prvin dobrega potopisa. Za veččega pisca pa označi tistega avtorja, ki zna svoj stil prilagoditi kraju ali času, o katerem govori. V nadaljevanju na primeru pisanja bosanskohercegovega potopisca Zuka Džumhurja natrese osnovne prvine dobrega stila. Poleg lokalnega jezikovnega obarvanja, ki spontano pogloblja sliko kraja, podnebja in še najbolj človeka in njegovega načina življenja in bivanja, Slavković našteje še kopico sredstev, s katerimi se potopisec izogne črno-beli sliki nekega okolja, sliki brez barve, okusa in vonja. »V potopisu je zelo pomembno uporabljati jezikoslovne značilnosti, kot so redke besede, posebne stilistične konstrukcije, pregovori, ki odražajo narodno modrost, metafore, ki obogatijo izražene misli, alegorije, žargonski izrazi – vse to so merila ostrine in globine opazovanja in nadalje načina ubesedovanja novinarjevega stila« (prav tam).

6.2 Naslov, ki vzbudi zanimanje

Pri bralčevi odločitvi za branje novinarskega potopisa veliko pripomore mikaven naslov. Ta se mora sicer prilagoditi zahtevam tiska in oblikovanja, tako da lahko tik pred objavo doživi spremembe, tudi z urednikove strani, a mora kljub temu pritegniti bralca. Morag Campbell govori o različnih naslovih: (1) o naslovni frazi, ki se nanaša na vsebino celotnega prispevka in od bralca ne zahteva posebnega miselnega naprežanja, (2) o besednih igrh v naslovih, (3)

o naslovih, ki vsebujejo aliteracijo, in (4) o uporabi naslovov znanih knjig, filmov ali iger ali o njihovi aktualizaciji, ki se sklada z vsebino potopisa (Campbell 1989, 51).

Četrto vrsto naslovov Campbellove Tomo Korošec opredeli kot obnovitve v časopisnih naslovih in so prava zibelka izvirnosti. Obnovitve so vrsta aktualizacije, ki se pojavlja predvsem v naslovih avtorskih novinarskih besedil, kamor uvrščamo tudi novinarski potopis. Glede na izbiro sestavin deli Korošec obnovitve na obnovitve klišejev (splošno znana rekla, rečenice, pregovori, frazeologemi; npr. *Iz te moke ni kruha*) in obnovitve vzorcev (znani izreki, znani naslovi literarnih, filmskih in drugih del, znani citati iz umetniških besedil, biblizmi; npr. *Somrak mitov*), glede na obliko oziroma podobnost z virom, katerega obnovev predstavljajo, pa loči še podskupini: ponovitve klišejev (npr. *Riba pri glavi smrdi*) in ponovitve vzorcev (npr. *Somrak bogov*) (Korošec 1998, 124–139).

6.3 Fotografije

»Bralčeve oči najprej opazijo fotografije, in če te vzbudijo njegovo zanimanje, bo nadaljeval z branjem potopisa. Ena dobra fotografija lahko pove več kot 500 besed, celo zgolj ena precej povprečna fotografija, ki spremlja besedilo, je boljše kot nič,« se pomena dobre fotografije zaveda Morag Campbell (1989, 72).

Priznani fotograf Richard I'Anson izpostavlja pomen vsestranskega popotnika, ki se mora preleviti tudi v popotnega fotografa. Počutiti se mora dovolj samozavestnega, da v fotografski objektiv ujame široko zbirko motivov na poti: od ljudi, pokrajine in mest do tržnic, festivalov in živalstva. Uspešnega popotnega fotografa poleg tega odlikujejo še naslednje lastnosti:

1. sposobnost načrtovanja vsake podrobnosti, a hkrati popolna prilagodljivost, da lahko čim hitreje reagira na nove in/ali nepričakovane dogodke;
2. energija za dolgotrajno hojo in potrpežljivost ob čakanju na pravo svetlobo ali pravi motiv;
3. dobre komunikacijske sposobnosti za hitro navezovanje stikov na eni in sposobnost biti dolgo časa samo v lastni družbi na drugi strani;
4. tehnične in ustvarjalne sposobnosti v kombinaciji z vsaj kančkom razumevanja poslovanja in marketinga (I'Anson 2004, 10).

»Popotni fotograf mora izuriti oko za različne podobe: od drobcenih podrobnosti do prostranih panoram, od skrbno postavljenih portretov do akcijskih posnetkov ljudi in divjih živali. Dobro se mora počutiti tako v gneči na tržnici kot v prazni puščavi, tako visoko v gorah kot v temačnih jamah. Fotografirati mora v tako raznolikih pogojih, kot so sneg in temperature pod ničlo, hud naliv, burja, visoka vlažnost in blesk opoldanskega sonca« (I'Anson 2004, 11). Ravno prilagodljivost in, ne nazadnje, biti nekje v pravem trenutku sta osnovni sopotnici iznajdljivega popotnika in fotografa v isti osebi, ki s svojimi fotografijami prepriča bralce, da je tudi besedilo vredno branja. Ne smemo pa zanemariti niti pomena ustreznih naslovov fotografij, ki lahko s svojo izvirnostjo, nenavadnostjo ali stilno dovršenostjo pritegnejo še dodatno pozornost.

6.4 Tema potopisa

»Prvi korak pri pisanju dobre potopisne zgodbe je prava tema,« se Don George (2005, 43) zaveda, da lahko novinarski potopis kljub odličnemu avtorjevemu stilu in izvrstnim fotografijam ostane neprebran, morda celo neobjavljen. »Dobra tema je navadno poroka strasti in praktičnosti. Kot pisec moraš izbrati temo, ki ti bo dovolila navdihniti svojo zgodbo z občutkom povezanosti in prepričljivosti; hkrati moraš pisati o temi, ki bo vzbudila urednikovo pozornost in zadovoljila bralstvo, ki mu je namenjena« (prav tam).

Morag Campbell v množici tem sodobnega potopisnega novinarstva predlaga izviren pristop. Tako lahko isto deželo predstavimo z zornega kota popotnika, ki potuje peš ali z avtodomom, podjetnika, upokojenca ali morda družine z majhnimi otroki – doživljanje istega skozi različne oči bo zagotovo povsem drugačno. Specializacija v pisanju se lahko pokaže tudi kot usmerjenost v ožje področje, ki ga lahko izberemo glede na lastno zanimanje: poznavalci hrane se lahko osredotočijo na kulinariko neke dežele, športni navdušenci pa lahko predstavijo rekreativne možnosti na potovanju. Ohranjanje dediščine je trenutno zelo priljubljena tema, bralcem pa je treba ponuditi nekaj, česar še niso spoznali od blizu. Mogoča je tudi usmerjenost v podrobnosti države, ki jih večina turistov navadno spregleda (Campbell 1989, 16–28). Poziv Campbellove k specializaciji novinarskega potopisja se danes izrazito kaže s preskokom s splošnih na tematske potopise, ko praktično ne beremo več potopisov o celotni državi, ampak recimo o enem mestu/narodnem parku/plemenu ... v tej državi.

6.5 Možnost miselnega potovanja

O izhodu, pobegu iz realnosti, kot glavni privlačnosti tiskanega potopisa razmišlja Bill Bufford (1984, 6): »Zagotovo je najočitnejša privlačnost potopisa to, kar predstavlja: izhod. To hrepenenje po izhodu, ta potreba po nenehnem gibanju, je obsedenost, ne le bralcev, ampak tudi avtorjev, ki dajejo občutek, da imajo neke vrste bolezen, potovalno mrzlico.« Hkrati pa se Bufford zaveda, da lahko zgodbe s pridihom eksotičnega zadovoljijo iste potrebe, ne glede na to, ali so natisnjene ali posnete, saj v obeh primerih poskrbijo za doživetje iz naslanjača. Tako tiskani kot televizijski potopis navdušita s kopico podrobnosti, kar glede na njuno eksotiko navsezadnje ni težko, ampak tiskani potopis je tu v prednosti s svojo domiselnostjo poročanja. Odlikujejo ga gola radost pripovedovanja, pripovedno govorništvo in čudovita razdvojenost med leposlovjem in resničnostjo (Bufford 1984, 7).

»Bralca dobrega potopisa ne povabimo samo k zunanjemu potovanju skozi opise razgledov, ampak tudi k notranjemu, čutnemu in temperamentnemu potovanju, ki se odvija z roko v roko z zunanjim,« je izpostavil tudi britanski pisatelj Norman Douglas (Douglas v Campbell 1989, 55).

Tiskani potopis se res težko primerja z radijskim in predvsem s televizijskim, a kljub temu ohranja svoje attribute, saj lahko bralci ob njem prav na poseben način zadovoljijo svoje neizživete sanje po potovanjih. »Veliki večini tistih, ki so kdaj občutili sirenski klic daljav in se zasanjali v čar tujih dežel, se ... te želje ne morejo izpolniti. Tem ostaja samo možnost namišljenih popotovanj in prav ti so od mladih nog do pozne starosti najstrastnejši bralci potopisov« (Borko v Šmitek 1988, 381).

7 ODSOTNOST ALI PRISOTNOST AVTORJA

Novinarski potopis zaznamuje tudi odsotnost ali prisotnost avtorja v besedilu, kar v povezavi z objektivnostjo in s subjektivnostjo opredeli Culler (Culler v Milosavljevič 2003, 61).

Objektivnost govora je determinirana s slovničnimi potezami, ki glas pripovedovalca Murdock postavijo v ospredje ali pa ga prikrijejo. Subjektivno pripovedovanje pritegne pozornost glasu narativa z zaimki (npr. jaz), s časovniki in indikatorji prostora pisanja (npr. tukaj, zdaj, jutri) ali pa s časi (predvsem sedanjik). Objektivno pripovedovanje pa izloči navedbe osebe, ki pripoveduje in predstavi dogodke, ki da so pripovedovani sami sebi – kot da jih nihče ne govori.

Gerard govori o glasu pripovedovalca, ki se izraža skozi stil. »Glas je tisto, kar bralec sliši v glavi, močan občutek, da besede v zgodbi prihajajo od druge žive, človeške osebnosti z edinstvenim pogledom na dogodke. Glas je občutek, ne le da poslušáš zgodbo, ampak da ti jo nekdo pripoveduje – nekdo poseben, nekdo, ki ga lahko razločiš v množici, nekdo, ki mu boš prisluhnil tudi naslednjič. Nekdo, ki mu lahko zaupaš« (Gerard 1996, 134). Gerard nadalje opredeli glas kot nekaj, čemur se navadni novinarji v svojih zgodbah izogibajo, ker je nasprotje brezosebni objektivnosti. Po drugi strani pa pisec ustvarjalnega neleposlovja hoče imeti določen glas, ki je nagonski in opredeljuje pisca, je njegovo znamenje (prav tam). Na osnovi že prej zapisanega o hibridni naravi novinarskega potopisa lahko torej sklepamo, da se bo tudi novinarski potopisec trudil s svojim stilom zapečatiti svoje potopisanje in ga tako narediti prepoznavnega v množici tovrstnih besedil.

Tako Gerard kot Todorov ločita tri tipe pripovedovalcev, ki jih drug drugemu ob bok postavi Milosavljevič (2003, 65):

1. tretja vsevedna oseba (Gerard) = vsevedni pripovedovalec (Todorov): pripovedovalec ve več od lika oziroma kaže več, kot neki lik ve;
2. prva oseba (Gerard) = pripovedovalec je enak liku (Todorov): pripovedovalec kaže tisto, kar lik ve;
3. tretja omejena oseba (Gerard), ki ima privilegij, da vstopi v razmišljanje in občutke neke osebe, ni ekvivalentna pripovedovalcu, ki kaže manj, kot ve lik (Todorov), kar kaže na objektivno pripovedno besedilo.

Gerard izpostavi tudi prehod od tradicionalnega novinarstva k novemu žurnalizmu. Novinarstvo, predvsem reportaža, se je dolgo ponašalo z objektivnostjo in nevtralnostjo. Gola dejstva, brez ugibanj, sanjarjenj, razmišljanj, čustev, vsebovalo ni ničesar, kar ne bi bilo znano od zunaj, s pomočjo pazljivega opazovalca. Novi žurnalisti so se uprli takšnemu omejujočemu in enoličnemu poročanju in so v novinarstvo vnesli prvoosebno stališče, ki tudi njih same postavlja v vlogo pripovedovalcev ali oseb, ki raje povedo svoje mnenje, kot da bi ga skrili (Gerard 1996, 115–116).

Joe David Bellamy govori o subjektivni stvarnosti znotraj novega žurnalizma: »Zdi se mi, da v novem žurnalizmu tako imenovana zunanja stvarnost ne obstaja, kar dejansko imaš, je subjektivna stvarnost. Novinar tako namesto uporabe starih, strogih oblik in obrazcev, ki so

bili način lovljenja zunanje stvarnosti, zdaj domneva, da je bolj pošten zaradi predstavljanja svojega subjektivnega doživljanja, ki se zdi bližje stvarnosti« (Bellamy v Lehman 1997, 81).

Tudi Nat Hentoff poziva k novinarskemu poročanju, ki podira ovire med novinarjem, bralcem in zgodovino z odstranitvijo novinarja kot brezizraznega opazovalca, ki si zgolj dela zapiske. To po njegovo pomeni konec ideje novinarstva, da subjektivno presojanje ne sodi v ustvarjanje in potrošnjo novic. Njegov pogled se najjasneje pokaže v prepletenosti med piscem in bralcem: »Jaz sem tisti, ki je tam, jaz sem tisti, ki ti govori, kje sem bil, kaj sem videl, kako sem se ob tem počutil, kakšne spremembe je ali ni to povzročilo pri meni« (Hentoff v Lehman 1997, 80).

Lehman (1997, 105) preučuje vpletenost avtorja v pripoved na osnovi pisanja od zunaj navznoter, kar pomeni, da bralec na osnovi besedila odkriva avtorjevo prisotnost v narativni drži, ki jo pisec ustvari znotraj besedila, s katerim bralca potegne v zgodbo. To pokaže na primeru pisanja Johna Reeda in njegovega odlomka iz besedila *Ten Days*.

Odlomek na različne načine vključuje bralca, delno zato, ker je neposreden in dramatičen. Sedanji glagolski čas zadnjega stavka povleče bralca v neposrednost scene, ko nebo potemni in se prižgejo prve luči. Dramatični učinek potegne bralca v besedilo in, hote ali nehote, začasno ustavi njegove vedenje o tem, kako hitro ali na kakšen način se bo razvnela »nevihta zborovanja«. Točno določen način, na katerega *Ten Days* pogloblja zanimanje, je predstavljanje teh močnih pripovednih učinkov znotraj trenutno aktualnega političnega in družbenega boja.

8 IZBIRA TEME, RAZISKAVA IN OBDELAVA

Izbira teme novinarskega potopisa sicer zveni enostavno, a ko se poln doživetij vrneš s potovanja, se je težko odločiti, o čem pisati, saj vsi dnevniški zapiski ne pridejo v poštev za dolžinsko omejeno besedilo, kot je novinarski potopis. Don George predlaga pisanje o nečem, kar te je na potovanju najbolj razvnelo, razraščanje potopisa na osnovi zgodbe, ki se ti je najbolj vtisnila v spomin (Don George 2005, 48). Philip Gerard pa pri iskanju izvorne teme pomaga z naslednjimi napotki: (1) vedno je zaželen natančen občutek o svetu, (2) temo prilagodi razumevanju besedila, (3) poišči človeško zgodbo, (4) poišči v temi svojo strast, (5) v temi odkrij sebe, (6) tema naj bo vedno pomembno vprašanje, (7) temo metaforično prelij v zgodbo (Gerard 1996, 13–26).

Že pred odhodom v Nepal sem vedela, da bom o potovanju pisala potopis, a sem se odločila prepustiti toku dogodkov brez vnaprej začrtane teme potopisa. V Nepal sem za en mesec odpotovala 19. oktobra 2009 in že pred odhodom prebrala veliko literature – tako turistične kot leposlovne narave – o deželi v preddverju Himalaje. Ves čas potovanja po Nepal sem tudi skrbno pisala popotni dnevnik, kamor sem zapisovala dnevno dogajanje, svoje doživljanje poti, nove informacije o ljudeh, kulturi, načinu življenja, dejstva o poti ... Šele po vrnitvi v Slovenijo sem se odločila, da bom novinarski potopis oblikovala na osnovi 16-dnevnega trekinga okrog pogorja Anapurne in do njenega baznega tabora, ki se je izkazalo tako za telesno kot tudi duhovno potovanje.

Pri pisanju novinarskega potopisa sem se odločila za največjo mogočo vpletenost avtorja v besedilo, saj sem uporabila prvoosebno pripovedovanje. Po Gerardu prvoosebna pripoved pripovedovalcu kot očividcu zagotovi takojšnjo kredibilnost neke vrste, po drugi strani pa omeji obseg in uravnoteženost njegove zgodbe. Velika prednost je v tem, da bralec nezavedno ponavlja »jaz« in se tako psihološko identificira s pripovedovalcem. Glavna slabost tega pristopa pa je, da se lahko bralec počuti utesnjenega v tem ozkem pogledu (Gerard 1996, 116). Skozi prvoosebno pripoved, uporabo sedanjika ter časovnih in prostorskih indikatorjev se lahko torej bralec vživi v moje doživljanje na poti okrog Anapurne in spozna Nepal skozi moje oči. Občutek, da pravzaprav stopa ob meni in doživlja skupaj z mano, mu tako pričara miselni pobeg iz realnosti.

V toku pisanja je nastal novinarski potopis, dolg skoraj 6000 besed in bogato opremljen s fotografskim materialom. Celotno besedilo sem v petih delih februarja in marca objavila v rubriki Potovanja na spletnem portalu SiOL. Naslovom (1) *Ko veter resnice razpiha sanje, obstaja pot v Katmandu*; (2) *Razkošna jesen koketira s snežno kraljico Anapurno*; (3) *Ob vsej lepoti še sonce noče zatisniti oči*; (4) *Po tisočernih stopnicah do stranišča z razgledom* in (5) *Sončna rapsodija v Anapurninem amfiteatru* sem zaradi narave spletnega medija nareda skupni nadnaslov: *Treking v Nepal*¹.

---

¹ Celoten novinarski potopis, ki sem ga v diplomskem delu naslovlila *V kraljestvu Anapurne*, sem samo za objavo na spletu razdelila na pet delov s posameznimi naslovi, ki so na seznamu literature navedeni s Čujež, Manca. 2010a–2010d.

9 V KRALJESTVU ANAPURNE

9.1 Pospravljanje podstrešja pod streho sveta

2009 ni bilo ravno moje leto, in ko so v vodo padli še ukrajinski Karpati, se je kot odrešujoči feniks iz pepela dvignil Nepal. *Ko vsa srca postanejo gluha, / in z njimi tvoje lastno – / obstaja pot v Katmandu. // Ko se vse poti zaprejo, izgubiš prijatelja / in te zapustijo vsi, ki si jih ljubil – / obstaja pot v Katmandu. // Ko vse mine, izgine, / ko veter resnice razpiha sanje, / in ko pomisliš, da ni več upanja – / obstaja pot v Katmandu. // Ko sonce postane hladno / in začnejo zvezde nad tvojim nebom ugašati – / obstaja pot v Katmandu.* Srbski pesnik Stevan Pešić je že slaba tri desetletja prej spoznal čarobno moč Katmanduja, ki me je domala spravil v solze, ko sem se po vseh zapletih znašla na njegovem socialističnem letališču. Tam se je v množici čakajočih pojavil še en napis »Marjana Slovenia«, ki je zvenel tako mamljivo, da sem se kar javila. In res je bil namenjen meni ... čakal me je brat nepalskega konzula v Sloveniji, ki sem mu prinašala pošiljko izpod sončnih Alp. Naravnost v kaos nepalskih ulic, kjer ob neutrudnem hupanju vse hiti v vse smeri – od avtomobilov, kombijev in rikš do motoristov, kolesarjev in pešcev, vmes se znajde še kak potepuški kuža ali sveta krava in seveda moja zmedena malenkost med zbiranjem poguma za prečkanje ceste.

Slika 9. 1: Prometno-električni kaos katmandujskih ulic

Po dveh nočeh na letališču in eni na letalu me je končno dočkala postelja v Thorong Peaku, zatočišču slovenskih odpravarjev in popotnikov v Katmanduju, kjer te pozdravijo z dober dan, nad recepcijo visi posebno priznanje Planinske zveze Slovenije, ne manjka niti slovenska zastava. Dodaten občutek domačnosti mi je pričaral še Santa, suhljat vratar z olimpijskim ognjem v očeh, ki mi je kavalirsko nesel nahrbtnik do moje sobice v tretjem nadstropju in mi zjutraj prišel prijazno potrkati, da ne bi zamudila avtobusa. Avtobusa, ki me je v nekaj urah vožnje, med katero sem z dremanjem uspešno pregnala »jet lag«, dostavil v Pokharo, tretje največje nepalsko mesto in odskočno desko za številne trekinge pod streho sveta, kamor sem se namenila pospravljati svoje podstrešje. Še prej je bila na vrsti vsa papirologija. Upam, da se

dovolj pristrčno smehljam iz njihovih arhivov, saj sem za urejanje dovoljenj potrebovala štiri fotografije in 2000 nepalskih rupij (slabih 20 evrov), ki so mi odprle vrata v zavarovano območje Anapurne. Najvišji vrh veličastnega 55-kilometerskega gorskega masiva, Anapurna I (8091 m), brani čast desetega najvišjega osemtisočaka na svetu in prvega osvojenega osemtisočaka nasploh. Leta 1850 sta po boju z goro in s samima seboj magičnih 8000 metrov prebila francoska alpinista Maurice Herzog in Louis Lachenal.

9.2 Le s katerega planeta so nosači?

Še en dan cijazenja po nepalskih avtobusih se konča na nadmorski višini 840 metrov v vasi Bhulbule, ki ponudi večerni pogled na Manaslu. Za dobro jutro pa skodelica ovsene kaše z bananami – odlična popotnica za prvi dan hoje. Z Angležinjo Jane in Nizozemko Pamela, še dvema popotniškima dušama, ki sta se v Himalajo odpravili na lastno pest, jo ubiramo po poletni vročini, ki puhti med živozelenimi riževimi polji. Amfiteater terasastih polj je le del nepalske žitnice, saj je kmetijstvo najpomembnejša gospodarska panoga dežele pod Himalajo, ob bok kateri se postavlja turizem, predvsem v obliki alpinizma. Manjši zemeljski plazovi in podori kamenja, na katere se sčasoma navadiš, nas preusmerjajo na stranske poti ali pa nas prisilijo

Slika 9. 2: Manaslu: pogled z 840 na 8156 metrov nadmorske višine

k prečkanju reke čez kakšen majav mostiček, ki ne daje vtisa, da te varno pripelje na drugo stran deroče gorske razpenjenosti. Pomisleki se kopičijo, ko pa skupina domačink meni nič tebi nič prav galantno prehodi bambusovo brv, zberemo pogum še me. Mostiček se res izkaže za zaupanja vrednega! Zaupanja te naučijo kilometri ob nepalskih rekah, ki ti vsake toliko na pot postavijo nov izziv v obliki neugledne brvi, ki se dokaže kot relativno trden most. Vsekakor so adrenalinsko najmanjši izziv mogočni viseči mostovi, ki so sad udarniškega dela domačinov in nosačev, ki so morali na svojih plečih jekleno konstrukcijo v delih prinesiti iz doline do mesta, kjer je most povezal rečna bregova, kar lahko nanese nekaj dni hoje po razgibanem terenu.

Slika 9. 3: Nosači: drobni, a žilavi in čvrsti kot hrast

Za nosače se sploh sprašujem, s katerega planeta so. Ne le nosači, ki so spremljevalci pohodnikov, ampak tudi tisti, ki najbrž oskrbujejo pol doline, če laično sklepam po velikosti in teži njihovih bremen. Drobni, a žilavi možiči so čvrsti kot hrast in imajo zagotovo kot skala trdne vratove, saj na njih nosijo bremena, precej večja od njih samih, po teži pa najbrž precej podobna njihovemu skromnemu telesnemu skupku. Teža tovora naj bi bila sicer omejena na 30 kilogramov, vendar si za boljši zaslužek – plačani so namreč po kilogramu – vse preradi oprtajo še kak dodaten kilogram. Ko se s svojim »komaj« 12-kilogramskim nahrbtnikom postavim ob bok enemu od nosačev, ki mi sega do ramen, sem videti prava amaterka. Nič več ne bo tarnanja o

pretežkem nahrbtniku, je nauk tega dne. In še eno spoznanje me pozdravi med potjo: božična zvezda ni zgolj lončnica, ki zaradi kratke dobe cvetenje v obup spravlja svoje lastnike, ampak je pravo malo drevesce, ki se rdečecvetno razrašča proti nepalskemu nebu, in to tudi oktobra.

9.3 Proti vasem s tibetanskim pridihom

Malce izdelane oznake še vedno usmerjajo proti Manangu, pot pa popestrijo zvedavi otroški pogledi, angleško preseči za sladkarije in kemične svinčnike. Tudi praznično okrašene mule večkrat zarigajo v pozdrav, že ob prvem bližnjem srečanju z njihovim okornim tovorom pa spoznam pravilo močnejšega in se jim nato vestno umikam s poti. Naslednja vasica, ki me očara, je Tal, prijetno razmetana gruča pisanih stavb ob reki Marsyangdi, tukaj tako deltasto pohlevni, da le težko verjameš, kako silovito dere v dolino nekaj kilometrov nižje, kjer jo napajajo številni slapovi, ki prepredajo porasla pobočja. Svetla modrina si utira pot po belem pesku ... ne, ne, nismo na Karibih, ampak v Nepal, ki namesto karibskih sveže stisnjenih sadnih sokov ponuja prijetno ohlajeno pitno vodo, še dragocenejšo od doze vitaminov. Tal je le ena izmed 16 vasi, raztresenih okrog Anapurne, kjer domujejo polnilnice pitne vode, zgrajene z novozelandsko pomočjo, da bi

Slika 9. 4: Tudi na nepalskih pešpoteh vlada pravilo močnejšega

zmanjšali količino plastičnih odpadkov. Cene so približno polovico nižje od cen ustekleničene vode v trgovini, prihodek od prodaje pa ostaja vasi, kar je še dodaten argument za polnjenje čutare.

Slika 9. 5: Molilni mlinčki "pojejo" mantra Om mani padme hum

Urno naprej proti vasem, ki vedno intenzivneje dihajo s tibetansko tradicijo. V vsako vas vstopiš skozi veličasten kamnit obok, ki oznanja tudi ime naselja, nad njim pa se dvigujejo še pomanjšani primerki *čortenov*, nekakšnih tibetanskih kapelic. Piš z okoliških vrhov vrtinči molilne zastavice, mantra *Om mani padme hum* pa se preplete z zrakom tudi med vrtenjem – obvezno z desno roko in

v smeri urinega kazalca! – molilnih mlinčkov. Včasih vrteče mlinčke kot obliko molitve zamenjajo črke sanskerta, vklesane v kamne mani. Tibetanska budistična tradicija je v gorskih vaseh blizu meje s Kitajsko še kako živa, čeprav je večinska, kar tričetrtinska, religija v Nepalju hinduizem. A prebivalci živijo v sožitju, ne ozirajoč se na versko pripadnost, celo hindujske templje, budistične stupe in še kakšen verski objekt si velikodušno delijo. V nenavadni kombinaciji hinduizma, budizma, muslimanstva, krščanstva in tantričnih verovanj lahko prav vsakdo najde verovanje po svojem okusu. Ali kot je svojo versko pripadnost označil eden od Nepalcev, ki sem jih spoznala – ne ubija živali, meso (a ne govedine!) pa je. Tujec pa lahko kaj kmalu ponotrani religijo prijavnosti gorjancev ob poti, ki svoj pozdrav *namaste* – bog je v tebi – tako milozvočno zategnejo, da blagodejno poboža še tako razdraženo dušo.

Slika 9. 6: Razkošje nepalske jeseni

9.4 Osupljivo, navdihujoče, toplo

Prebujanje v četrto jutro na poti že začini zamrznjena voda – dokaz, da me občutek v mrakobni čumnati ni varal. A pogled na s prvimi sončnimi žarki osvetljen vrh Anapure II odtehta nočni hlad. Poletje iz doline se je prelilo v jesen, radodarno z

barvami. Kmalu za idilično vasico Upper Pisang se skriva smaragdno zeleno oko, jezerce z gorskimi odsevi. Sicer pa se ob poti jesen bohota v vsej svoji veličastnosti, ki jo jutranja svetloba še poudari. Barvna paleta se začne pri različnih odtenkih zelene, prelivajoče se v živahno rumeno in barvajoče se v razposajeno oranžno, piko na i pa nariše bujno rdeča. Ponekod se barve prelivajo na isti rastlini, kot da bi slikar po nesreči razlil svojo paletu. Osupljivo, navdihujoče, toplo!

Slika 9. 7: Domačinka usnjenega obraza žebra svoje mantr

Še ko grizem kolena proti vasi Gyaru, ki se s himalajskimi vrhovi spogleduje na višini 3730 metrov, mi družbo dela jesen, pravi antipod zimi sosednjih vrhov. Žebiranje mantr ženice usnjenega obraza ob vaškem čortenu pričara mir, molilne zastavice pa v vetru plešejo pred vrhovi Anapurne: Anapurna II, IV in III in Gangapurna so kot na dlani. V razgledni jedilnici si privoščim še proseno kašo in nepalski čaj *chia*, preprost črni čaj, kuhan v mleku, ki daje krila.

Zaloge energije namreč kopnijo še hitreje kot sneg v spomladanskih dneh, zato morajo biti vsi napadi »lubadarske« lakote ustrezno potešeni. Tradicionalna nepalska kuhinja z *dal bhatom* – riž v družbi lečine juhe, čapatija in zelenjave – na čelu ni ravno kulinarčni presežek, čeprav zanj vsi Nepalci patriotsko trdijo, da je njihova najljubša hrana. Zagotovo najpogostejša in najcenejša, a da je najljubša, težko verjamem, vsaj na osnovi svojega želodca, ki je bil z *dal bhatom* povsem zadovoljen vsak tretji dan, vmes pa si je zaželel še česa drugega. Nepalski kuhinji tako priskoči na pomoč še sosednja tibetanska, za moj okus že malo bolj gurmanska. *Momo*, polnjeni testeni zvitki, kuhani ali ocvrti, so že pravi praznik za lačnega pohodnika, kitajski rezanci *chow mein* pa ne zaostajajo prav dosti. Za kosilo se prileže toplota zelenjavne juhe iz gorskih pridelkov, dan pa navadno začnem s hranljivo ovseno kašo s sadjem ali z jajci s krompirjem, nepalsko pogruntavščino zajtrka za težaške dni.

Slika 9. 8: Tradicionalni nepalski dal bhat

9.5 Samovšečno ogledalo ledeniškega jezera

Slika 9. 9: Otroška lica jabolčno rdijo pod višinskim soncem

Pravi »rudarski« zajtrk si privoščim peti dan hoje, ki sem ga izbrala za aklimatizacijsko turo do jezera Kicho. Težo v želodcu in jutranjo mehko svetlobo izkoristim za ovekovečenje Brage, očarljive vasice na višini 3450 metrov, kjer otroška lica že jabolčno rdijo od višinskega sonca. Čeprav se zjutraj že smeji izza obzorja, še ne doseže prave moči, kar mi olajša strm vzpon. Vztrajno meljem strmino skozi pustinjo, posejano z nizkim bodikavim grmičevjem, s šopi trave in z bledikavimi majcenimi cvetovi omamno dišeče cvetlice. Skupaj z višinskimi metri se na obzorju dvigujejo tudi snežene kope, razgled na dolino, kjer je mogočna reka Marsyangdi le še kot črta z modro barvico, ledeniško jezero pod Gangapurno pa vedoželjno turkizno očesce, pa naznanja, da se bliža cilj. V prvem ledeniškem jezeru se upravičeno samovšečno ogledujejo okoliški vršaci, od tam pa je le še streljaj do ledeniškega jezera Kicho, ugnezdenega med vrhove 4600 metrov visoko nad morjem. Na celotnem trekingu množica ljudi, a danes bi nas ob pogledu na greben Anapurne dejansko lahko preštela na prste obeh rok. Idealen kotiček torej za osvobajanje ptice v duši.

Še med sestopom se čudim, v kakšno strmino sem jo gnala zjutraj. Kolena škripajo, Braga postaja vse večja in kmalu se prepustim njeni domačnosti. Od zjutraj zamrznjena žehta je že suha, moja soba v hotelu New Yak pa me tudi že čaka. Ravno v tej čarni vasici sem odkrila svoj prostor pod nepalskim soncem, saj me je doletela častna soba številka 311, kolikor je že dolga leta številka moje študentske sobe. Le kako se ne bi počutila kot doma! Sploh ob vsej toplini lastnikov in toploti gašperčka v jedilnici, ki užene v kozji rog večerni mraz.

Slika 9. 10: Veličasten greben Anapurne

Brago zapuščam s sladkimi spomini, tudi na cimetove polžke, mojo najslajšo razvado na trekingu. Domačini ženejo na pašo košate gorske koze, jaki, tibetansko govedo, pa že mulijo šope trave ob poti, ko se približujem Manangu, največjemu naselju v regiji, kjer deluje tudi šola za nepalske gorske vodnike, ki ji je leta 1979, ko je slovenska noga prvič stopila na Mont Everest, življenje vdihnil slovenski alpinist Aleš Kunaver.

9.6 Šerpe in nosači

Pusta pokrajina kremno rjave barve, posuta z jesensko obarvanimi grmički, je še vedno kulisa mojega vzpona, potencialno monotonost pa razbijajo v nebo kipeči vrhovi najvišjih gora na svetu in prodajalci spominkov ob poti, ki le težko razumejo, da si res ne bom na ramena naprtila niti dodatnega grama. Čeprav že od tretjega dne hodim sama, mi ni nikoli dolgčas. Nemalokrat ujamem korak s kakšnim vodičem ali nosačem, med katerimi bi lahko Šerpe iskala z lučjo pri belem dnevu. Šerpe oziroma »ljudje z vzhoda«, saj so v Nepal prišli iz vzhodnega Tibeta, so namreč etnična skupina iz najbolj goratega predela Himalaje, ki se je pionirsko začela ukvarjati z visokogorskim nosaštvom, zato se je uveljavilo tudi občo poimenovanje nosačev kot šerp. A danes niso več vsi gorski nosači Šerpe in niso vsi Šerpe nosači; nekateri so tudi gorski vodniki, ali pa se preživljajo s čim drugim.

Slika 9. 11: Niso vsi nosači Šerpe in niso vsi Šerpe nosači

Slika 9. 12: Zadnji koraki do Thorong Phedija

Še vedno se po zložni stezi počasi vzpenjam. V Letdarju me čaka prva noč nad 4000 metri in razen mraza nimam težav. Posebej pa me navdušijo karirasti prti na mizi lodža, preprostega himalajskega gostišča, ki me v mislih ponesejo v slovenske planinske kočje. Pokukam tudi v kuhinjo na višini, preprosto temačno izbo s štedilnikom na drva v sredini, iz katere zadiši po špagetih s tuno. Hja, nič kaj nepalska ni bila tale izbira, a ogljikovi hidrati bodo naslednji dan še kako prav prišli. In res po jutranjem tihožitju ob zamrznjenem curku na vodni pipi mraz že preganjam s hojo. Nadmorska višina in redkejši zrak se že oglašata, čeprav občasno pozabim nanju in pospešim korak, pa

me kaj kmalu prizemlji sopenje, konkurenčno kakšni utrujeni lokomotivi. Končno se iztrgam iz objema sence in se vzpnem na sončno stran doline. Pogled boža vrhove Chulu, ko zamaknjenost uniči frčeče kamenje na zemeljskim plazovom izpostavljenem odseku poti, zrelem za uporabo čelade, a seveda mora iti brez nje. Na obzorju pa se že dviga Thorong Phedi, naselje ob vznožju prevala Thorong La, kjer informativne table opozarjajo na simptome višinske bolezni. Ne duha ne sluha o kakšnem glavobolu ali slabosti, kaj šele bruhanju, apetit se povečuje, razmišljanje je še vedno razsodno in spanec primerljiv z dojenčkovim ... zato se odločim za nadaljevanje.

Po obveznem cimetovem polžku me čaka še ura in pol grizenja kolen, med katerim bi z malo sreče dosegla še nohte na nogah, če ne bi bili na varnem v planinskih čevljih. Dosežem pa *lodž* v višinskem taboru Thorong, ki me, ugnezden med peščeno-zasnežene vrhove, spominja na Kredarico z Vrbanovimi špicami in Rjavino v ozadju. Za aklimatizacijo

Slika 9. 13: Poslovilni zven sončne melodije na višini 4850 metrov

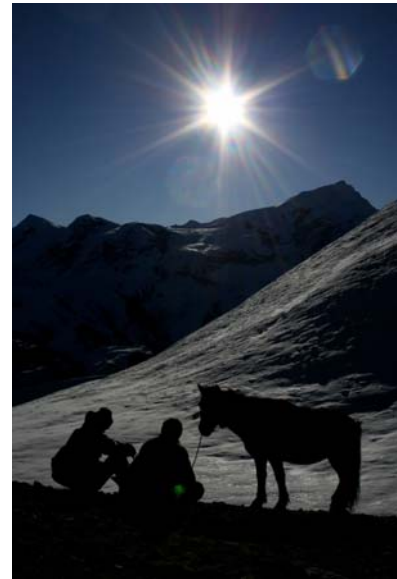
»skočim« še na vrh nad kočo, kjer kraljuje kamniti možic. Slabo uro srkam sončno toploto in višinski mir v objemu Anapurne in celega venca vrhov Chulu. To veličino si izberem za fotografiranje v legendarni popotniški majici z napisom *Manca osvaja svet*, ki me z duhom prijateljev že od leta 2006 spremlja na vseh mojih potepanjih. Ko sonce odpoje svojo toplo melodijo, jo ucvremo noter, na topleje, a kape še vedno občemijo na glavah, saj na tej višini ni več kuriva. Odštevanje ... le še ena mrzla noč!

9.7 Dan D: veličina čarobnega trenutka

Še v temi se kača lučk vije proti prevalu, a sama ne pretiravam, kajti spanje je zame nekaj najsvetejšega. Vstajanje kmalu po 5. uri, standardni zajtrk – kaša, tokrat energijsko obogatena s suhim ananasom, še zalogo od doma, in velika skodelica čaja, potem misija nemogoče ali umivanje zob z zamrznjeno vodo, pa še lovljenje ravnotežja na drsalnici na stranišču in ... akcija! Dan D trka na vrata. Gangapurna se odeva v bled jutranji škrlat, ko zapuščamo višinski tabor in začnemo odisejado proti prevalu. Začetne sipine se kmalu pomešajo s snegom in stonoga pohodnikov nas kot v počasnem posnetku sopiha skozi to čarobno

pokrajino. Veter kot britev ostro reže mimo ušes in še stopnjuje peklenski hlad v objemu sence. Čeprav sem nase navlekla prav vsa topla oblačila, mraz še vedno grize v kosti, saj groteskno počasen korak ne zmore ogreti telesa. Okrog sedmih nas nad magično mejo 5000 metrov že poljubi sonce in mlečni čaj iz postojanke na poti se kot toplota iz kamina razleze po mojem premraženem telesu. Korak za korakom puščam za sabo višinski tabor in višinske metre; zdaj večino časa sama, včasih pa v družbi kakšnega nosača, ki odkrito občuduje, da sem se tega podviga lotila sama, brez vodiča in brez nosača. Eden se celo ponudi, da mi nese nahrbtnik – jok, brate, odpade, se bom že sama potrudila! Alternativa za tiste, ki jim je zmanjkalo energije, volje ali moči, so tudi konji, z lastniki gosto posejani ob vsej poti.

Slika 9. 14: Konji, alternativa za tiste, ki jim je zmanjkalo volje, energije ali moči

A sama se počutim več kot odlično, težave z višino so bile zgolj dolinska bojazen. *Don't give up!* napis v snegu doda prepotreben zagon za premagovanje dokaj položne poti, ki se počteno vleče in za vsakim izmed nešteti ovinkov za nos povleče tudi nas, saj prelaza ni in ni videti. *Hodiš in tavaš pa ne prideš tja, kamor srce si želi*, me v mislih nič kaj spodbudno ne spremljajo Pop Designi, ko pred očmi zaplapola ... pisana gmota molilnih zastavic oznanja

Slika 9. 15: Uspelo je!

zmago. 5416 metrov visoki Thorong La je eden od najvišjih prevalov na svetu, ki ga Nepalci seveda tržijo kot najvišjega. Po treh urah mi le uspe in med bičanjem vetra se tudi sama ponosno stisnem k napisu Thorong La. Škljoc za dokaz vnukom, da je bila njihova babica v svojih mladih letih prav vitalna! Zmagi s čajem nazdravim z nosačem starikavega obraza, ki sem mu med vzponom odstopila nekaj požirkov vode. Nepal me je naučil radosti deljenja prešernosti z neznanci, ki ti jih stvarstvo takrat postavi na pot. A kar se zaiskri v koticčkih očes, je le zame.

Divje gore Mustanga se kopajo v jutranjem soncu in takrat me prešine, da ob vsej lepoti, ki me navdihuje zadnje dni, še sonce noče zatisniti oči. Tudi sama se kot uročena opajam z

veličino čarobnega trenutka. Žgočemu soncu pa kljub veličini ne uspe pretentati snega in ledu, zato bi si med težavnim sestopom z veseljem nataknila dereze, če bi se le znašle v mojem (pre)težkem nahrbtniku. A tako kot preostala množica sestopajočih iščem otoke kamenja med zaledenelimi platami ali pa vsaj dovolj globoke ledene stopinje za varen korak. Tudi navzdol gre najprej počasi, z vztrajnim vetrom za družbo, ko pa se pot izvije iz snežno-ledenega oklepa, dobim krila, prehitevam vse po vrsti in se po dveh urah »nabijanja« kolen znajdem 1200 metrov nižje v Charabuju, prvem naselju na zahodni strani prevala. Ob čarnem razgledu se predajam omamni sočnosti svežega stoodstotnega jabolčnega soka. Še obliž (prvi na trekingu!) nalepim na sprednji del desne noge, oguljene od sestopa, nato pa jo mahnem do Muktinatha, pomembnega romarskega središča tako za hindujce kot tudi za budiste. Žal me lakota žene mimo mogočnih templjev do Ranipauwe, kjer 1600 metrov pod prelazom napadem krožnik *chow meina*.

Slika 9. 16: Ob vsej lepoti še sonce noče zatisniti oči

Želja po tem, da bi spet spala na toplem, me kot vol vleče naprej. Pijana od lepot jeseni, v katero se spet potopim, in utrujena od osemdnevne hoje kot omamljena nadaljujem pot skozi idilični vasici Jharkot in Khinga, kjer idilo brezbrizno zmoti prašna cesta. Tudi pokrajina se prelije v pustinjo, sipine in redko rastje, zasneženi vrhovi, ki bi se jih še zjutraj lahko skoraj

Slika 9. 17: Že nazaj v jeseni

dotaknila, pa se v večerne megle ovijajo le še tam daleč na obzorju. Naslednja oaza usklajajočih se požetih žitnih polj in živobarvnih drevesnih krošenj je Kagbeni, kjer niti večerja ni potrebna, da zadovoljna in izčrpana padem v posteljo. Dovolj sta že toplejše ozračje in prha po štirih dneh, ko je bilo umivanje le pobožna želja.

9.8 Poznaš Janeza iz Slovenije?

Kagbeni zapuščam ob delti reke Kali Gandaki, ki je žal ne prečkam, ampak se mučim po prašni cesti, ki vehementno koraka po njenem levem bregu. Grrr, džip za džipom, vmes še kakšen tovornjak ... po 28. oblaku prahu in izpušnih plinov, ki me objame na dveurni poti do Jomsoma in velikopotezno ubija moje vohalne čutnice, začne kopneti tudi moja, sicer trdna volja, da pešačim po cesti do Tatopanija. V Jomsomu se mi pogled ustavi na mladem nosaču, ki si je za počitek izbral zid pod maoističnim sporočilom. Podmladek nepalske komunistične stranke te s svojim pisanjem spremlja povsod ob poti. Sicer pa maoisti niso več tako strah zbujaajoči kot pred leti, na trekingu ti več ne prekrizajo poti in od tebe zahtevajo plačilo. Razmere so se umirile po desetletni državljanski vojni, ki so jo maja 2008 kronali s preobrazbo Nepala iz kraljevine v demokratično republiko, s čimer je Nepal postal najmlajša republika na svetu.

Slika 9. 18: Počitek po maoistično

Od Jomsoma dalje, ko se cesta umakne na rečno desnico, jo udarim po levem rečnem bregu. V pustinji ne najdem ravno obljubljenе alternativne poti, mi pa pot prekrizajo rože, ki divje cvetijo, če si sposodim Lainščkove besede. Ko se moj korak že tretjič ujame z dvema popotnicama, s katerima razen vljudnostnega pozdrava nismo izmenjale dodatnih besed, ena izmed njiju kot strela z jasnega ustrelil: »Poznaš Janeza iz Slovenije?« Khm, kaj pa ti, poznaš kakšnega Johna iz Amerike, mi malce posmehljivo švigne skozi možgane, preden odgovorim Kalifornijki, da nekaj Janezov pa že poznam. Mozgava, tuhtava, premlevava ... in ugotoviva, da je tale Janez dejansko moj prijatelj, z

Slika 9. 19: Obe poznava Janeza iz Slovenije

Maureen pa sta junija skupaj potovala po Islandiji. Kakšno naključje, da sem jo srečala sredi te nepalske pustinje, kjer smo kot peške takrat vztrajale le še me tri. Pa naj še kdo reče, da svet ni majhen! In v očeh ameriške popotnice bo Slovenija najbrž res zapisana kot malo večja vas, kjer se vsi poznamo med seboj.

9.9 Z avtobusom v nepalske toplice

V vasi Tukche vržem puško v koruzo, pravzaprav nahrbtnik na streho avtobusa, in se prikrajšam za 31 kilometrov hoje in 1400 višinskih metrov sestopa. Doleti me »častni« sedež v prvi vrsti, kjer se ob vozniku drenjamo še trije potniki. Tako se lahko na lastne oči prepričam o sposobnostih našega šoferja. Hladnokrvno zvozi vsak v brezno bežeč ovinek, »preplava« vse rečice, reke in slapove, ne pusti se zmotiti dimni zavesi pred nami vozečih džipov, prav tako pa se uspešno sreča z vso legijo nasproti rohnečih vozil in obvozi vse še vztrajajoče pohodnike in nosače. Vozniki na vseh ovinkih in slabše preglednih odsekih, pa tudi ob srečanju s pešci in z živalmi, hupajo kot nori, da jasno in glasno naznanijo svoj prihod. Sprevodnik pa ima poleg pobiranja voznine še pomembno nalogo udarjanja po ohišju avtobusa, kar naznanja, da lahko škatla na štirih kolesih odpelje ali da bo uspela zvoziti kakšen ožji ali prepaden odsek. Vožnja me še najbolj spominja na plovbo po razburkanem morju, premetavati pa te sploh ne more, ker si zagozden z ostalimi potniki, saj je število sedežev in stojišč skoraj neomejeno. Kljub pločevini pa nisi varen pred vsiljivim prahom, ki vdira v notranjost skozi vsako špranjo, tako da je obrazna maska resnično uporabna pogruntavščina tako za vožnjo kot tudi za hojo, čeprav te ob prvem srečanju prešine, ali si morda srečal nepalsko mafijo.

Slika 9. 20: Nepalska mafija?

Slika 9. 21: "Knajpanje" v nepalskih toplicah

vstopnino 40 rupij (slabih 40 centov) in se skoraj potopim v toplo vodo ... aaajs, vroče! Izvir

Po dobrih štirih urah »plovbe« avtobus prisopiha v Tatopani, ki mi na višini skromnih 1200 metrov obljublja pravi raj. Ime Tatopani namreč pomeni vroča voda, ta pa naznanja tople vrelece. Hm, nepalske toplice? Pa pojdimo pogledat. Končno pridejo na vrsto kopalke, ki že ves čas čemijo na dnu nahrbtnika. Odromam do dveh ograjenih bazenčkov, plačam

vode ima 70 stopinj, v bazenčkih jo mešajo s hladno, tako da se ohladi na od 50 do 60 stopinj. Takoj mi postane jasno, zakaj se večina bolj »sonči« ob robu bazenčka, kot pa dejansko čepi v njem. »Knajpanje« se prileže tako turistom kot domačinom in tudi mene pregrevanje starih kosti popolnoma prerodi. Energije bo dovolj še za »skok« v bazni tabor pod Anapurno, da tisti osamljeni žulj, ki sem ga pridelala med sestopom, le ne bi prehitro izpuhtel.

9.10 Stopnice – dnevna nočna mora

Pravzaprav sem spet v dolini, skoraj v tropih, z bananinimi listi, bujnim zelenim rastjem ... in marihuano, ki se svobodno razrašča ob poti, ko bijem boj s strmino proti Ghari. Pa ni strm samo začetek, ampak ves dan, posejan s tisočnimi stopnicami, ki postajajo moja dnevna nočna mora. Še sreča za nepalski mlečni čaj in njegovo čarobno energijsko moč, ki me požene naprej, skozi kopico vasi s pogledom na mogočni Daulagiri. Spet se ob poti bohotijo žitna polja, ponekod še valujoča v vetru, drugod požeta, nekatera pa polna domačink, ki v koške obirajo rjave glavice prosa. V Sikhi med ročno mlačvijo zmotim starejšo ženico, ki se brezzobo nasmehne skozi prašno kopreno.

Slika 9. 22: Ročna mlačev

Ravno v tej vasi se odločim, da bo kar držalo, kako so Nepal domiselno ubesedili v eni izmed čajnic na poti: *Never Ending Peace And Love!* Tudi stopnic kar noče biti konec, ko končno stopim v Ghorepani. Ta dan sem skoraj zlezla na Triglav: če Tatopani (1200 m) primerjam z Aljaževim domom v Vratih (1110 m), Ghorepani (2870 m) pa s Triglavom (2864 m), je to to; več kot zadovoljiv razlog za sladek spanec. Skoraj presladek, saj sem preslišala budilko ob 4.35 in 20 minut kasneje začela rogoviliti po sobi: leče v oči, obliž na nogo, skok v goro oblačil, stranišče, baterije iz spalne vreče v fotoaparatus, vmes pa še goltanje cimetovega polžka in čaja. Še gojzarje na noge, čelno svetilko na glavo in ob 5.10 že odbrzim iz lodža. Proti Poon Hillu, seveda po stopnicah – hja, tudi na tritisočak (3200 m) zležeš po stopnicah. Kmalu se zaletim v dolgo kačo ljudi, željnih sončnega vzhoda nad 3000 metri. Kakšnih 300 nas je na tej romarski poti do razglednega stolpa, ki so ga včasih zasedali maoisti, danes pa turisti.

Luna še vedno počiva na spokojnem jutranjem nebu, na vzhodu pa že oranžno žari. Kot zrela pomaranča ožarjeno nebo oznanja prebujajoči se dan, oblaki pa se nagajivo kodrajo v rožnate pramene. Okrog 6.15 zlata krogla ognjeno razbeli nebo in najprej oblizne Anapurno I in njeno

Slika 9. 23: Zgodnejjutranji oblaki se kodrajo v rožnate pramene

južno steno, nato stegne sončni jezik še do Mačapučareja. Sonce nadaljuje svoj valček proti zahodu, vse do Daulagirija. *Stairway to Heaven* me spreleti ob tej jutranji čarovniji, ko odmislim množico okrog sebe. Polna sončne svetlobe in zagona novega dne dobesedno odskakljam v Ghorepani in si privoščim kraljevski zajtrk, kajti pred mano je še dolg dan.

Spet stopnice za ogrevanje, sicer pa se današnja pot večinoma skriva v rododendronovih gozdovih. Mogočna skrivenčena drevesa, porasla z mahom, bi zagotovo spregovorila, če bi šla tu skozi ponoči. Spet doživljam »čar« prečkanja rek, ki so globoko pod mano, da kolena že pošteno škripajo, sledi pa strm vzpon, po stopnicah in soparni vročini, da se v mojem miselnem besednjaku že znajde kakšna sočna kletvica. Jutranja množica pohodnikov je v času kosila kar izpuhtela in popoldne se prehitevamo le še z dvema Francozoma. Gor in dol, pa gor in dol in spet gor in dol, malo po gozdu, malo po soncu, večino časa pa po teh presnetih kamnitih stopnicah. Francozinja, ki me s svojo iskrivostjo spominja na Amelie, presedla na samosvoj stil obutve: leva noga se poti v gojzarju, desna, do krvi ožuljena, pa se proti prahu bori z nogavico v japonki. Vsa lepljiva od čarobne kombinacije potu, kreme za sončenje in praha prilezem v Chhomrong in se pustim prepričati zgovorni gospodinji, ki vabi v svoj *lodž*. Zadetek v polno – vroč tuš, omamen razgled na Mačapučare iz postelje in še pica za večerjo, takšna, ki se mi »paradižnikovsko« smeji s pladnja.

Slika 9. 24: Stopnice v moj miselni besednjak zvabijo kakšno sočnejšo

9.11 Toaletni papir, moj najboljši prijatelj

Ob poti do baznega tabora pod Anapurno se razrašča šopek manjših vasi, ki zaživijo samo v turistični sezoni, sicer pa od Chhomronga naprej ni nobena stalno poseljena. Prvi del poti mi spet nakloni stopnice: že za dobro jutro 500 višinskih metrov po neenakomerno razporejenih kamnitih stopih. V misli se mi prikraide ideja, da bodo Nepalci zagotovo patentirali novo športno panogo – hitrostno hojo po stopnicah s čim težjim tovorom na hrbtu, sodeč po tem, kako urno nosači premagujejo stopniščno strmino in mi zraven še razložijo, da jim olajša ravnotežje med hojo. Med nosači se znajdetata tudi dva fantiča kakšnih desetih let, ki že sopihata s svojima košema in tako pomagata preživljati družino. Na poti srečam tudi mlada dekleta, otovorjena čez glavo ... nič kaj zavidljivo odraščanje, razmišljam, ko nadaljujem skozi rododendronov gozd, ki prijetno hladi in spodbuja domišljijo. Vse do Himalaye, ko se moram 14. dan trekinga prvič potruditi za prenočišče, saj sta oba *lodža* polna, pa me vendarle stisnejo v sobo h Kanadčanoma.

Naslednje jutro je moje, saj prva zapustim vas in si jutranjo spokojnost nad višino 3000 metrov popestrim z rastlinstvom ob poti in s pesmijo šelestečega jesenskega listja pod nogami. Počasi se nas nabira kača pohodnikov, večinoma z vodiči ali nosači, jaz pa v družbi svojega zvestega nahrbtnika, ki je že postal eno z mojimi hrbtom. Po Deuraliju pa se začne, ojej, črvičenje v želodcu, ki se v pol ure spremeni v brezglavo iskanje ne preveč obleganega grma, ki je na tej višini že ogrožena rastlinska vrsta. Končno najdem svoj skriti kotiček za veliko skalo in si olajšam črevesje, v naslednje pol ure pa se zgodba še dvakrat ponovi, in do baznega tabora Mačapučare še dvakrat. Moram pa priznati, da še nikoli nisem imela tako idiličnega stranišča ... med visokimi travami, z razgledom na zasnežen vršac in ob žuborenju Modi Khole za uglasitev z mojimi prebavnimi sokovi. Izčrpana jo drobim naprej in za prebavne težave krivim dal bhat prejšnjega večera, čeprav sem bila tudi z vodo po vaseh kar preveč pogumna. V baznem taboru pade zmagovita kombinacija čaja iz sveže nabrane mete in sedmih tablet aktivnega oglja. Grmovja ni več, še sreča, da me je driska samo povohala, a toaletni papir, moj najboljši prijatelj danes, se je res izkazal ... tako zelo, da si je zaslužil, da ga »utopim« v stranišču na višini 3700 metrov.

Slika 9. 25: Idliččen razgled s priložnostnega himalajskega "stranišča" na prostem

Slika 9. 26: Mačapučare, nepalski Matterhorn

daljavi se že pojavijo modre strehe, ki oznanjajo bazni tabor, v katerega pospremi tabla z napisom *Welcome to Annapurna Base Camp, 4130 m* – juhu, uspelo je! Le malo pred sončnim zahodom, ki Mačapučare obleče v barvo cvetočih breskev. Zaradi značilne oblike ga imenujejo tudi nepalski Matterhorn ali Ribji rep. Mističnost doda še dejstvo, da velja za sveto goro boga Šive in je zato vzpon nanj prepovedan. V *lodžu* se pogrejem s česnovno juho in že v jedilnici se zavijem v spalno vrečo. Med radoživim klepetom z nosači in vodiči me doleti celo ekskluzivna ponudba, da se jim pridružim pri spanju v jedilnici ... imela bi zabavno družbo pa še spalke ne bi potrebovala, mi obljublajo. Hja, moja puhasta spalna vreča tako dobro greje, da se ji res ne morem izneveriti, in še zadnjo ledeno hladno noč dokaže, da mi ni bilo zaman v njej vroče celo poletje v Sloveniji.

9.12 Zmagoviti pohod sonca

Kot gorski studenec jasna noč z debelušno luno na nebu nas prebudi v jutro pri minus dvanajstih stopinjah. Čistina, kamor koli pogledaš. Kmalu po 6. jutranji uri začnemo kot deževniki po dežju lesti iz sobic, da bi se prebujali skupaj z gorami, ki kot angel varuh objemajo bazni tabor pod Anapurno. Prvi sončni žarki pobožajo južno steno Anapurne, po mojem mnenju najimpresivnejšo goro v tem prstanu, in nadaljujejo proti Anapurni I, kjer jutranji veter že praši po vršnem grebenu. Še nekaj nižjih vrhov jih čaka do sončne zmage na Gangapurni, na zahodu pa nezgrešljivi Mačapučare še vedno potuhnjeno ždi v senci. Molilne zastavice v nezmotljivem zaporedju modre (nebo),

Steza se obrne proti zahodu in steče skozi pšenično rumeno travo, počesano z gorskim pišem in posejano s črnimi skalami. Južna stena Anapurne se kot sramežljiva devica ovija v tančice oblakov ... kaže, da bo treba na njeno veličino počakati do jutra. Skozi pšenično-ebenovinasto prostranost si pot utira potok, slabotno žuboreč pod ledeno čipko. V

Slika 9. 27: Sončna rapsodija v Anapurninem amfiteatru

bele (zrak), rdeče (ogenj), zelene (voda) in rumene (zemlja) lahko plapolajo v jutranji sapi, mogočnemu amfiteatru pa »izmaknem« še dva kamenčka, za seme, da se še kdaj vrnem v objem Himalaje.

Lačna kot volk pohrustam zajtrk, kar je zgovoren dokaz, da so moje prebavne težave že preteklost. Ko v jutranjem hladu sestopam, množica že stopa proti baznemu taboru; in srečam celo nekaj znancev prejšnjih dni. Prostranost ob umirjeno žuboreči Modi Kholi kmalu zamenjam za gozdno stezo skozi pravljlične rododendronove gozdove, ki se postopoma preobrazijo v stopnice. Iti ali ne iti, se pojavi hamletovska dilema, ko se po sedmih urah hoje spet najdem ob vznožju Chhomronga, ki ga baje prepreda več kot 1900 stopnic. Pa mi nasproti priskaklja četverica malčkov palčkov, segajočih mi do pasu, ki se vračajo iz šole. Hja, če vsak dan prehodijo tole zbirko stopnic, jih bom zmogla pa še sama!

Slika 9. 28: Za nepalske malčke so stopnice mala malica

9.13 Prerrojena nazaj v nepalsko realnost

Še zadnji dan trekinga ... treba bo nazaj v nepalsko realnost. *Sad but True* smo ugotavljali že na drugi strani Thorong Laja. Jutranja svetloba mehko obliva terasasta pobočja in ožarja razkošno cvetoče krošnje dreves ob poti. Takt mi daje Modi Khola, ki je včasih kot na dosegu roke, drugič pa spet tam daleč spodaj. Pot do Syauli Bazarja se vleče kot kurje črevo, ponovno grizenje kolen pa me nagradi z neverjetnim razgledom na valovita žitna polja z zasneženimi vrhovi v ozadju. Tu še valovijo, drugod so žanjice in kosci že na poljih, ki so ponekod že vestno »ostrižena«.

Postanek v boksih – mangov sok, čokoladica in stranišče –, potem pa urno naprej, v družbi trojice deklic iskrivega pogleda, ki mi vztrajno prepevajo nepalske pesmi. In se odkritosrčno čudijo tej grozljivo nenavadni zadevi v mojih ustih, ki se svetlikajoče oklepa zob. Zobni aparat je za Nepalce že ves čas trekinga osmo čudo, od katerega le stežka utrgajo pogled in za katerega se ne znajo odločiti, ali jih je strašansko všečen kos nakita – vesoljska evropska moda pač! – ali pa se jim smilim, ker me tale kovinska »žverca« vztrajno grize v zobe. Zmaga

pa povsem resno vprašanje ženice na drugi strani prevala, ki me je vedoželjno pobarala, če lahko s tem prečudnim čudom v ustih pojem. Seveda sem jo takoj besedno pomirila, da mi aparat res ne dela nobenih težav pri prepevanju, v dobro vseh nas pa sem se vzdržala pevskega dokaza, da revice ne bi zaskrbelo, da morda kovina škodljivo vpliva na posluh.

V Nayapulu za las ujamem avtobus in med dveurno poskakujočo vožnjo uspem sešteti davek 16-dnevnega trekinga: uničene pohodne palice, dva žulja, enkrat pošteno ožgane ustnice, pol dneva prebavnih težav in rahlo odrgnjen hrbet zaradi težkega nahrbtnika na prepotenem hrbtu. Ni slabo za prehojenih 250 dolžinskih kilometrov in približno 12.500 višinskih metrov.

Slika 9. 29: Še v Pokhari se spogledujem z vrhovi Anapurne

V Pokhari, ki gnezdi ob jezeru Fewa, se zakadim v ananas in papajo. V hotelčku me čakata topel tuš in nahrbtnik s čistimi oblačili ... pravo razkošje! In večerja za gurmane, nekaj časa ob svečah ... romantika? Kje pa, zmanjkalo je elektrike! Naslednji dan je dan za razvajanje v pokharski ležernosti. Ko oropam stojnico s svežim sadjem in se do zadnje pore nasitim

vitaminov, se pustim zapeljati prikupnemu Nepalcu ... s pisano ladjico, seveda, po jezeru Fewa, nad gladino katerega me od daleč pozdravljajo stari znanci, vrhovi Anapurne. Hedonizem se nadaljuje na masažni mizi z ajurvedsko masažo od mezinčka na nogi do zadnjega lasa na glavi. Kot omamljena se prestavim v sosednjo stavbo, *Himalaya Steakhouse*. Meso, kaj je že to? Po 16 dneh vegetarijanstva hitro obudim spomin nanj ob ogromnem piščančjem zrezku.

Ko me slaba dva tedna kasneje na letalu proti Evropi hipnotizira pogled na najvišje vrhove neskončne gorske verige Himalaja, ki se v jutranji čistini kot s tušem narisani dvigujejo nad globokomodrim obzorjem, lahko brez kančka dvoma zakričim v nebo: Prerोजना! Veličastno slovo od države, ki me je neizbežno omrežila.

10 SKLEP

Potopis se je v toku stoletij, ko je sooblikoval novinarsko in literarno zgodovino na Slovenskem, razrasel iz preprostih in redkih popotnih zapisov o bližnjih deželah v zelo razširjeno in stilno dovršeno pisanje o eksotičnih doživetjih na potovanjih, ki niso več samo zunanja, ampak so vse bolj prežeta z doživljanjem sveta, osebno rastjo in s spoznavanjem življenjskih modrosti.

Teoretični del diplomskega dela mi je že uvodoma postregel z izzivom umestitve potopisa, za katerega si še teoretiki niso enotni, ali ga uvrstiti v novinarstvo ali literaturo, saj se v njem navadno prepletajo značilnosti obeh. Sama menim, da je novinarski potopis krajše besedilo o potovanju, objavljeno v tiskanih medijih, stil katerega močno oblikujejo literarne prvine. Hkrati pa se mnenja krešejo tudi pri opredelitvi novinarskega potopisa kot informativne ali interpretativne zvrsti. Po mojem mnenju je preplet obeh, saj navsezadnje ob pogoju, da resnicoljubno opisuje potovanje, informira, a z avtorjevo interpretacijo dogajanja in z njegovim izredno subjektivnim pristopom. Ravno avtorjevo slikanje z besedami, na osnovi katerega si lahko bralci ustvarijo lastno podobo sveta, je eden od magnetov, da v času prevlade avdio-vizualnih medijev tiskani potopis še vedno stopa ob bok radijskim in televizijskim potopisom.

Novinarski potopis v tiskanih medijih bi zaradi razširjenosti še vedno uvrstila med sodobne žanre in menim, da ne bo izumrl, sploh če potegnem vzporednico s tiskanimi knjigami. Kljub elektronskim knjigam se tiskanim ni treba bati izumrtja, čeprav se število njihovih bralcev zmanjšuje. A to se mi zdi stopanje v korak s sodobnim časom, ki se mu s selitvijo na medmrežje prilagaja tudi tiskani potopis. Tudi sama sem spoznala to prilagoditev, saj sem svoj novinarski potopis, v osnovi namenjen za tisk, objavila na spletnem portalu SiOL. A na medmrežju veljajo spremenjena »pravila igre«: (1) besedila morajo biti krajša, zato sem svoj potopis razdelila na pet krajših, pomensko povezanih enot, (2) spletni uporabniki raje gledajo, kot berejo, zato sem svoja potopisna nadaljevanja bogato opremila s slikovnim materialom, (3) na spletu igrajo pomembno vlogo ključne besede, zato sem svojim poetičnim naslovom nadela preprost nadnaslov, ki se v brskalnikih uvršča precej visoko, in (4) v kratkem uvodu k vsakemu delu sem poudarila osrednjo idejo tistega dela potopisa.

11 LITERATURA

- Armington, Stan. 1997. *Trekking in the Nepal Himalaya*. Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- Buford, Bill. 1984. *Travel Writing*. Cambridge: Granta Publications Ltd.
- Campbell, Morag. 1989. *Writing about Travel*. London: A & C Black.
- Čujež, Manca. 2010a. *Ko veter resnice razpiha sanje, obstaja pot v Katmandu*. Dostopno prek: http://www.siol.net/trendi/potovanja/2010/02/ko_veter_resnice_razpiha_sanje_obstaja_pot_v_katmandu.aspx (7. marec 2010).
- --- 2010b. *Razkošna jesen koketira s snežno kraljico Anapurno*. Dostopno prek: http://www.siol.net/trendi/potovanja/2010/02/razkosna_jesen_koketira_s_snezno_kraljico_a_napurno.aspx (7. marec 2010).
- --- 2010c. *Ob vsej lepoti še sonce noče zatisniti oči*. Dostopno prek: http://www.siol.net/trendi/potovanja/2010/02/ob_vsej_lepoti_se_sonce_noce_zatisniti_oci.aspx (7. marec 2010).
- --- 2010č. *Po tisočernih stopnicah do stranišča z razgledom*. Dostopno prek: http://www.siol.net/trendi/potovanja/2010/03/po_tisocerih_stopnicah_do_stranisca_z_razgledom.aspx (7. marec 2010).
- --- 2010d. *Sončna rapsodija v Anapurninem amfiteatru*. Dostopno prek: http://www.siol.net/trendi/potovanja/2010/03/soncna_rapsodija_v_anapurninem_amfiteatru.aspx (7. marec 2010).
- Dolinar, Ksenija, ur. 1987. *Literatura. Leksikoni Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Finlay, Hugh. 2001. *Nepal*. Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- Flisar, Evald. 1979. *Tisoč in ena pot*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- George, Don. 2005. *Travel Writing*. Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- Gerard, Philip. 1996. *Creative Nonfiction (Researching and Crafting Stories of Real Life)*. Cincinnati, Ohio: Story Press.
- I'Anson, Richard. 2004. *Travel Photography: A Guide to Taking Better Pictures*. Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- Kmecl, Matjaž. 1996. *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Založba M & N.
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca. 1987. *Mladi novinar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- --- 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Lah, Andrijan. 1999. *Vse strani sveta (Slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni)*. Ljubljana: Založba Rokus.
- Lehman, Daniel W. 1997. *Matters Of Fact – Reading Nonfiction over the Edge*. Columbus: Ohio State University Press.
- Merljak, Sonja. 2004. *Novi žurnalizem Toma Wolfa v ZDA in Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Milosavljevič, Marko. 2003. *Novinarska zgodba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Novak, Nace. 2001. *Potopisna reportaža (Pri Slovencih v Malgaškem pragozdu)*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Potočar, Barbara. 2006. *Potopis – Zvone Šeruga in njegove poti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Slavković, Dušan. 1988. *Biti novinar*. Beograd: Naučna knjiga.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (18. januar 2010).
- Šmitek, Zmago. 1988. *Poti do obzorja (Antologija slovenskega potopisa z neevropsko tematiko)*. Ljubljana: Založba Borec.
- --- 2002. *Po stezah slovenskih potopiscev. 38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 187–198. Ljubljana: Filozofska fakulteta.